

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาการเผยแพร่ความรู้ การรับความรู้ การตอบสนองความต้องการ และการนำความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ขั้นมูลฐานไปใช้ในชีวิตประจำวัน ของสตรีในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอโดยแยกเนื้อหาออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. ประชากรสตรีกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองและการปกครอง
2. ความสำคัญของสตรีในการพัฒนากำลังคน
3. คหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาสตรี
4. สื่อบุคคลกับการเผยแพร่ความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ให้แก่สตรี
5. ความต้องการของบุคคลกับความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์
6. การรับความรู้ของบุคคลกับความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์
7. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาคหกรรมศาสตร์ขั้นมูลฐาน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
8. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
10. สรุป

ประชากรสตรีกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองและการปกครอง

การพัฒนาสังคมจะประสบความสำเร็จหรือมีประสิทธิภาพได้นั้น ไม่เพียงแต่จะต้องอาศัยเทคนิควิทยาการหรือทรัพยากรต่าง ๆ เท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยสมาชิกของชุมชนที่ได้รับการฝึกอบรมมาอย่างดี มีความรู้ความสามารถอย่างเหมาะสมตามควร (ชนิดา รักษ์พลเมือง และคณะ 2527 : 218) สำหรับประเทศไทย ในจำนวนประชากรทั้งหมด 54,465,056 คน เป็นประชากรสตรีทั้งสิ้น 27,112,981 คน หรือประมาณ 50% ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2531 : 1) หากประชากรสตรีเหล่านี้ได้มีโอกาสพัฒนาตนเองพร้อมกันในด้าน 3 ด้าน คือ คุณลักษณะส่วนตัว ชีวิตและครอบครัว และการมีส่วนร่วม

ในสังคม การพัฒนาประเทศก้าวหน้าไปอย่างได้ผลเต็มที่ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2528 : 1) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สตรีที่จะเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศ ควรได้รับการพัฒนาให้รู้จักบทบาทและหน้าที่ในฐานะที่เป็น ผู้หญิงที่มีค่า แม่ที่มีค่า และมนุษย์ที่มีค่า มีความเป็นตัวของตัวเอง และสามารถประเมินตัวเองในแง่ของความ เป็นจริงได้ (วิทยา นาควัชระ, 2531 : 77)

ในปัจจุบัน สตรีไทยได้รับการยอมรับมากขึ้นว่ามีบทบาทที่สำคัญในด้านต่าง ๆ ที่มีความหมายอย่างมากทั้งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนาสังคม การเมืองและการปกครองของประเทศ กล่าวคือ

ก. บทบาทของสตรีในการพัฒนาเศรษฐกิจ

จากการสำรวจแรงงานทั่วราชอาณาจักร (รอบที่ 3) เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2529 พบว่ากำลังแรงงานของประเทศ มีจำนวน 27,835,800 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2529 : 1) ในจำนวนนี้เป็นกำลังแรงงานหญิงประมาณ 46% คือ 12,937,300 คน (2529 ข. : 2) หรือประมาณ 47% ของจำนวนประชากรสตรีทั้งประเทศ โดยมีสตรีผู้มีงานทำในอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ (2529 ค. : 20-21) ดังต่อไปนี้

- เกษตรกรรม การป่าไม้ การล่าสัตว์ และการป่าไม้	จำนวน	8,413,350	คน
- ขุดแร่โลหะและอโลหะ	จำนวน	11,700	คน
- อุตสาหกรรมหัตถกรรม	จำนวน	931,100	คน
- การก่อสร้าง ซ่อม และรื้อถอนท่าสาย	จำนวน	82,500	คน
- การสาธารณสุขโรคและการสาธารณสุข	จำนวน	19,500	คน
- พาณิชยกรรม	จำนวน	1,482,000	คน
- การขนส่ง คลังสินค้าและการคมนาคม	จำนวน	49,700	คน
- บริการ	จำนวน	1,306,500	คน
- กิจการที่ระบุไม่แจ้งชัดหรือไม่ทราบ	จำนวน	9,700	คน

แรงงานสตรีจึงเป็นส่วนประกอบสำคัญของทรัพยากรกำลังคน เป็นปัจจัยการผลิตในทางเศรษฐกิจที่สำคัญ การใช้แรงงานสตรีในปัจจุบันมีบทบาทอย่างสำคัญในทางเศรษฐกิจพอ ๆ กับการใช้แรงงานชาย และความเคลื่อนไหวในการที่แรงงานสตรีจะเข้าสู่กำลังแรงงานนับวันจะยิ่งเพิ่มมากขึ้น เพราะการเร่งรัดพัฒนาทางด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมต่าง ๆ มีมากขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งการมีบทบาททางเศรษฐกิจของสตรีนั้นยังเป็นส่วนประกอบสำคัญในการมีส่วนหารายได้จุนเจือครอบครัวอีกด้วย (คณะอนุกรรมการพัฒนากิจกรรมและบทบาทของสตรี, 2523 ก. : 49-50)

ข. บทบาทของสตรีทางด้านสังคม

สตรีไทยเริ่มมองเห็นคุณค่าตัวเองในการเป็นสมาชิกหนึ่งในสังคมที่มีส่วนต้องรับผิดชอบสังคมเท่าเทียมกับบุรุษ นอกจากนี้สังคมทั่วไปก็หันมาสนใจบทบาทสตรีมากขึ้น และความสนใจนี้ก็มิได้จำกัดอยู่เฉพาะสตรีในวงสังคมชั้นสูงในเมืองเท่านั้น แต่กระจายไปถึงสตรีในชนบทซึ่งก็มีความสำคัญเท่าเทียมกันด้วย จากการสำรวจสภาพภาพตลอดจนทัศนคติและค่านิยมของสตรีไทยพบว่า สตรีไทยได้ให้ความสำคัญต่อชุมชนที่ตนอาศัยเป็นอย่างมาก ทัศนคติส่วนใหญ่เห็นว่าสังคมยังต้องปรับปรุงอีกหลายด้าน และตนเองก็ต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น คือต้องการที่จะมีบทบาทเพิ่มขึ้นในสังคมนั้นเอง และแม้ว่าโดยทั่วไปตามประเพณีบางประการสภาพภาพของสตรีจะต่ำกว่าบุรุษ สตรีไทยก็ได้มุ่งแต่เรียกร้องความเสมอภาคมากไปกว่าการเรียกร้องที่จะได้มีบทบาทช่วยในการพัฒนาสังคมให้เจริญยิ่งขึ้นไป (2523 ข. : 179-181)

ค. บทบาทของสตรีด้านการเมืองการปกครอง

จากการศึกษาของคณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (2526 ก. : 8-34, 8-35) พบว่ามีแนวโน้มที่แสดงให้เห็นว่า โดยส่วนรวมแล้ว การเมืองการปกครองในท้องถิ่นกำลังได้รับการเอาใจใส่จากสตรีมากขึ้นตามลำดับ

แม้ว่าจะมีการยอมรับถึงความสำคัญของบทบาทของสตรีในการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม แต่การยอมรับเช่นนั้นยังมิได้เป็นไปสำหรับสตรีทุกกลุ่ม มีสตรีเป็นจำนวนมากซึ่งยังมิได้รับการยอมรับในบทบาทดังกล่าว โดยเฉพาะสตรีในชนบทซึ่งเป็นสตรีส่วนใหญ่ของประเทศ ในเรื่องนี้กรมการพัฒนาชุมชน (2522 ก. : 1) กล่าวว่า มีสาเหตุจากปัญหาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ในด้านค่านิยมของสังคมไทยที่มีความเชื่อว่าสตรียังมีความด้อยและไม่สามารถปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างได้ทัดเทียมชาย

2. ในด้านการศึกษา เด็กหญิงมักมีโอกาที่จะได้รับการศึกษาค่อนข้างน้อยกว่าเด็กชาย อัตราการไม่รู้หนังสือของสตรียังสูงกว่าชายอยู่มาก

3. ในด้านเศรษฐกิจ สตรียังขาดโอกาสที่จะประกอบอาชีพบางอย่าง ค่าแรงงานของสตรีก็ได้รับต่ำกว่าชาย ยิ่งกว่านั้นยังปรากฏว่าสตรีมักจะต้องรับภาระหน้าที่อย่างมากในครอบครัว ในฐานะภรรยาของสามี แม่ของบุตร แม่บ้านสำหรับทุกคนในครอบครัว และต้องรับภาระในด้านการทำงานประกอบอาชีพเพื่อให้มีรายได้มาสู่ครอบครัวอีกด้วย

นอกจากนั้น คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (2526 ข. : 10-6) ได้ทำการศึกษาเพื่อจัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาว พบว่า ปัญหาของสตรีเกษตรกรซึ่งเป็นแรงงานส่วนใหญ่ในชนบทและของประเทศ ได้แก่

1. ปัญหาเกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยของตนเองที่ชายไม่ประสบเกี่ยวเนื่องกับการตั้งครรภ์ การเลี้ยงดูลูก การวางแผนครอบครัว ข้อมูลที่มีอยู่แสดงว่าสตรีเกษตรกรยังขาดความรู้พื้นฐานอันจำเป็นและได้รับบริการทางด้านนี้ไม่เพียงพอ

2. โอกาสในการหางานหาที่มีรายได้มีน้อยกว่าชาย มีปัญหาภักทนายจ้างกดราคาค่าจ้าง โอกาสในการทำงานมีน้อย ในขณะที่ต้องรับภาระเลี้ยงดูลูกและงานบ้านแทบทั้งหมด

3. สตรีรับจ้างในภาคเกษตร มีปัญหาความไม่สม่ำเสมอของค่าจ้างและการถูกกดค่าจ้าง เนื่องจากอำนาจในการต่อรองมีน้อย และไม่ได้รับการคุ้มครองแรงงาน

4. สตรีรุ่นเยาว์อายุ 11-15 ปี ที่เพิ่งจบการศึกษาภาคบังคับ เบื้องต้นหรือไม่มีโอกาสได้เรียนเลย จะไม่สามารถหางานที่ให้รายได้พอเพียงแก่การมีชีวิตรอยู่ในมาตรฐานอันสมควร สตรีถูกสามีทิ้งหรือประสบความล้มเหลวในการแต่งงาน ต้องแบกรับภาระเลี้ยงดูลูกและพ่อแม่ แต่ไม่มีลู่ทางหารายได้ที่ดีในหมู่บ้าน เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สตรีจำนวนมากเดินทางออกไปทำงานในเมือง

ที่มีรายได้ดีกว่า เช่น งานอาบอบนวด งานบริการอื่น ๆ เป็นโสเภณี หรือไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และเมื่อประกอบอาชีพไปแล้ว ก็เกิดความคับแค้นกับการมีรายได้ดี จึงชักจูงผู้อื่นไปอีก บ้างก็ออกไปโดยสมัครใจ บ้างก็ถูกหลอกลวงไป

5. มีสตรีที่ม่ายอายุมาก โดยเฉพาะอายุ 50 ปีขึ้นไป ที่ไม่มีลูกหลานมาหาภิน ซึ่งไม่ทราบข้อมูลแน่นอน จะเป็นกลุ่มอายุที่มีแนวโน้มมากขึ้น

6. สตรีผู้ต้องการเรียนรู้เรื่องการเกษตรและการปรับปรุงรายได้ของครอบครัว แต่ไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ เนื่องด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น ชายมักเป็นผู้ได้รับโอกาสเข้าอบรม หญิงไม่มีเวลาเพียงพอที่จะไปรับการอบรม เพราะต้องทำงานบ้านและเลี้ยงลูก หรือหญิงได้รับการอบรมในเรื่องที่ไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง

ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้การพัฒนาประเทศประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม สตรีไทยจึงควรได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น เพราะนอกจากจะทำให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมแล้ว ยังจะเป็นการสร้างพลังงานในการพัฒนาสังคมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศให้ได้เต็มขีดความสามารถอีกด้วย (กรมการพัฒนาชุมชน, 2522 ข. : 1)

ในปัจจุบัน หน่วยงานหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาสตรีดังกล่าว จึงได้จัดโครงการต่าง ๆ ที่ส่วนใหญ่มุ่งการให้ความรู้และทักษะอันจำเป็นเพื่อการปรับปรุงความเป็นอยู่และเพิ่มพูนรายได้ของตนเองและครอบครัวให้แก่สตรี ดังเช่นที่ พนศิริ อัจฉณภูมิ และบุผา พิณใจ (2527 ก. : 393-396) ได้รวบรวมไว้เป็นตัวอย่างบางส่วน ดังนี้

ก. ภาครัฐบาล

1. กระทรวงมหาดไทย

- 1.1 สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ได้ดำเนินโครงการอบรมทอผ้า รวมกลุ่มเยาวชนชนบท ส่งเสริมอาชีพเยาวชน พัฒนาเยาวชนหนุ่มสาว และฝึกอบรมเยาวชน

- 1.2 กรมแรงงาน ได้ดำเนินโครงการ โรงเรียนในโรงงาน
อบรมหลักสูตรพิเศษสำหรับลูกจ้าง (ตัดเย็บ อาหาร
โภชนาการ)
- 1.3 กรมการพัฒนาชุมชน ได้ดำเนินการฝึกอบรมกลุ่มสตรี
อาสาพัฒนา ฝึกอบรมอาชีพเยาวชนสตรี ฝึกอบรมและ
ส่งเสริมอาชีพเพิ่มพูนรายได้สตรีชนบท ฝึกอบรมเพิ่มพูน
ทักษะ ฝึกอบรมแม่บ้าน วางแผนครอบครัว และ
ครอบครัวพัฒนา ฝึกอบรมผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครองเด็ก
ฝึกอบรมคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับท้องถิ่นทุกระดับ
ชุมนุมผู้นำสตรีทั่วประเทศ
- 1.4 กรมประชาสัมพันธ์ ได้ดำเนินการส่งเสริมให้หญิง
บ้านปากเกร็ด สถานส่งเสริมให้หญิงบ้านเกร็ดตระการ
สถานส่งเสริมให้หญิงบ้านนารีสวัสดิ์ ส่งเสริมอาชีพ
สำหรับแม่บ้านและเยาวชน อบรมผดุงครรภ์ชาวเขา ฝึก
อาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าและย้อมสีเสื้อผ้า
2. กรุงเทพมหานคร ได้ดำเนินการหน่วยฝึกอาชีพเคลื่อนที่ใน
แหล่งชุมชนหนาแน่น เขตกรุงเทพมหานคร วางแผนครอบครัว
3. กระทรวงสาธารณสุข
- กรมอนามัย ได้ดำเนินโครงการอนามัยโรงเรียนส่วน
กลาง ฝึกอบรมผู้ช่วยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข หลักสูตรอบรม
เจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบล วิชาการรักษาพยาบาล
อบรมพยาบาลใส่ห่วงอนามัย การอบรมครูอนามัยโรงเรียน
อบรมการอนามัยครอบครัว และการสาธารณสุขเบื้องต้น
สำหรับผดุงครรภ์โบราณ
4. กระทรวงศึกษาธิการ
- 4.1 กรมวิชาการ ได้ดำเนินการศึกษาแบบแผนและพฤติกรรม
การแบ่งเวลาการทำงานของหญิงไทยในชนบท

- 4.2 กรมการฝึกหัดครู ได้ดำเนินโครงการพัฒนาเด็กในเรื่องสุขภาพอนามัย พัฒนาสตรีแม่บ้านในเรื่องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การวางแผนครอบครัว การอาชีพ
- 4.3 กรมอาชีวศึกษา ได้ดำเนินการฝึกอบรมวิทยากรเรื่องประชากรศึกษา
5. กระทรวง เกษตรและสหกรณ์
 - 5.1 กรมส่งเสริมการเกษตร ดำเนินโครงการให้บริการวิชาเทคนิคเกษตรในกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ประชุมทางวิชาการแก่ผู้นำกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรระดับจังหวัด ภาค และประเทศ การประชุมให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเวลาสั้น ๆ ผลิตอาหารเพื่อโภชนาการในระดับท้องถิ่น ถนอมอาหารและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร จัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ทัศนศึกษาของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
6. กระทรวงอุตสาหกรรม

กองอุตสาหกรรมในครอบครัว ได้ดำเนินโครงการพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมในครอบครัว เร่งส่งเสริมหัตถกรรมไทยเพื่อส่งออกฝึกอบรมวิชาชีพ
7. ทบวงมหาวิทยาลัย
 - 7.1 สถาบันนิติฯ ได้ดำเนินการศึกษาเรื่องสะท้อนภาพสตรีไทย อุดมการณ์ของสตรีชั้นนำในสังคมไทย สตรีเกษตรกรไทย ดำเนินการสัมมนาเรื่องความปลอดภัยในการทำงานของสตรี เผยแพร่ภาพพจน์สตรีไทยในอาชีพสำคัญ ๆ
 - 7.2 มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้ดำเนินการพัฒนาสตรีและเด็กในชนบทจังหวัดขอนแก่น ฝึกอบรมการเลี้ยงดูเด็ก

- 7.3 มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ดำเนินการศึกษารูปแบบของแม่ที่สถานภาพและบทบาทด้านแรงงานของสตรีภาคเหนือเปรียบเทียบกับชาย
- 7.4 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ศึกษาแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กของแม่บ้านที่มีรายได้น้อย ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตเมือง
- 7.5 มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ดำเนินโครงการอบรมดอกไม้ระบายสีและถักปอ
- 7.6 สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ ได้ฝึกอบรมและส่งเสริมเยาวชนสตรีและแม่บ้านชนบทด้านโภชนาการตัดเย็บ เคหกิจ จรรยา มารยาท การอาสาพัฒนาหมู่บ้านและสังคม
- 7.7 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้ศึกษาการใช้แรงงานของสตรีไทยในเขตจังหวัดสงขลา ตั้งศูนย์อาหารและโภชนาการภาคใต้
- 7.8 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้อบรมวิทยากรเยาวชนสัมพันธ์อบรมตำรวจผู้ทำหน้าที่วิทยากร
- 7.9 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้อบรมผู้บริหารการพยาบาล
- 7.10 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้อบรมวิชาชีพภาคฤดูร้อน

ข. ภาคเอกชน

1. สมาคมคหเศรษฐศาสตร์ ได้ดำเนินโครงการพัฒนาความเป็นอยู่ครอบครัวเกษตรกร ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตร ผู้ดูแลเด็ก
2. สมาคมวางแผนครอบครัว ได้ฝึกอบรมผู้นำแม่บ้านชนบท (แม่บ้านตู้ยา) อบรมด้านวางแผนครอบครัว เผยแพร่และการให้บริการ

วางแผนครอบครัวผ่านผู้ช่วยพยาบาลชนบทของ รพช. ให้การศึกษาเรื่อง
การวางแผนครอบครัวแก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อยในแหล่งชุมชนหนาแน่น

3. สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิง จ. เชียงราย จัดหอพักสำหรับ
นักเรียนสตรี

4. สมาคมเลขานุการสตรีแห่งประเทศไทย อบรมยกระดับวิชา
เลขานุการ การสัมมนาทางวิชาการ

5. สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิง จ. ระนอง ฝึกอาชีพสตรีวัยรุ่น

6. สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิง จ. ตาก ส่งเสริมกิจกรรม
เยาวชนสตรีในชนบท

7. กลุ่มส่งเสริมสถานภาพสตรี การสัมมนาคนงานหญิง

8. สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิง จ. มหาสารคาม ส่งเสริมอาชีพ
ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้า

9. มูลนิธิช่วยเหลือเด็กกำพร้าของสตรีไทยมุสลิมแห่งประเทศไทย ส่งเสริมการศึกษาและศาสนสัมพันธ์

10. ศูนย์อาสาพัฒนาบ้านลีซล จ. นครศรีธรรมราช ฝึกอาชีพการ
ตัดเย็บเสื้อผ้า การประดิษฐ์ดอกไม้และปรุงอาหาร

11. สมาคมชาวชัยภูมิ ส่งเสริมสวัสดิภาพสตรี

12. มูลนิธิสถาบันแม่ชีไทย ฝึกอบรมแม่ชีบำเพ็ญประโยชน์ในชนบท
เปิดสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เยาวชนสตรี

13. สมาคมชาวพิษณุโลก ส่งเสริมอาชีพและสงเคราะห์สตรี

14. สภาสังคมสงเคราะห์และองค์การสมาชิก

- 14.1 คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิภาพสตรี (เยาวยสตรี) ยกระดับสตรีที่มีการศึกษาน้อย
- 14.2 มูลนิธิพระกุมารเยซู ฝึกอาชีพเยาวยชนในแหล่งเสื่อมโทรม สลัมคลองเตย กรุงเทพมหานคร
- 14.3 สมาคมแพทย์สตรีแห่งประเทศไทย ตรวจมะเร็งระยะแรกในสตรี
- 14.4 มูลนิธิสมาชิวงานศิลป์ ฝึกอาชีพช่างตัดเสื้อสตรี
- 14.5 มูลนิธิสงเคราะห์คนพิการ สงเคราะห์คนพิการ
- 14.6 สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิง จ.พระนครศรีอยุธยา อบรมอาชีพสตรีชนบท
- 14.7 สมาคมวัฒนธรรมหญิง หมออาสาพัฒนาหมู่บ้าน
- 14.8 สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย การศึกษาและเพิ่มพูนความรู้กฎหมายแก่สมาชิกและผู้สนใจ ให้การศึกษาแก่ผู้มีปัญหาทางกฎหมายและครอบครัว เผยแพร่กฎหมายที่ประชาชนควรทราบ
- 14.9 กองคริสเตียนแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย อบรมวิชาชีพชาย-หญิงชนบท
- 14.10 โรงเรียนส่งเสริมวิชาชีพ ส่งเสริมวิชาชีพแม่บ้านเยาวยชน
- 14.11 สมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย โครงการพัฒนาขั้นพื้นฐานอบรมเลี้ยงดูแลเด็ก ฝึกอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ถักไหมพรม

14.12 สมาคมสตรีสมุทรสาคร ดำเนินโครงการกลุ่มแม่บ้าน สตรีและเยาวชน

15. สมาคมสตรีแห่งชาติ ดำเนินโครงการส่งเสริมสตรีช่วยพัฒนา ชุมชน ส่งเสริมสวัสดิภาพสตรีและเยาวชน ส่งเสริมผู้บริโภคร การศึกษานอก โรงเรียนไทย เพิ่มพูนความรู้แก่สตรีทุกระดับ ทุกกลุ่มอายุ และการพัฒนาเด็ก

ความสำคัญของสตรีในการพัฒนากำลังคน

นอกจากสตรีจะมีบทบาทในการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมแล้ว บทบาทที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งของสตรีที่มีมาตั้งแต่อดีต และจะยังคงมีอยู่ตลอดไปคือบทบาทในการพัฒนากำลังคน

การพัฒนาสังคมในระดับต่าง ๆ จำเป็นต้องอาศัยกำลังคนที่มีคุณภาพ และกำลังคนที่มีคุณภาพจะต้องได้รับการพัฒนาในทุกด้านของชีวิต คือทั้งทางร่างกาย ทางอารมณ์ ทางสังคม ทางความคิด และทางจิตใจ คนจะต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นบุคคลที่ดีในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวเสียก่อน จากนั้นถ้าเขาจะประกอบอาชีพเป็นอะไรก็ตามเขาจะเป็นทรัพยากรกำลังคนที่มีคุณค่า มีประโยชน์ และมีผลผลิต สามารถหาความพอใจในทางที่ถูกต้องที่เหมาะสมสำหรับตนเองและสำหรับสังคม สตรีในฐานะมารดาและในฐานะแม่บ้านจะเป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในเรื่องนี้ (พูนศิริ อัจฉกัมมิ และบุบผา พิณิจ, 2527 ข. : 402) เพราะการพัฒนาคนในระดับครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญมากของการพัฒนาประเทศ เนื่องจากสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกและเป็นสถาบันที่สำคัญทางสังคมที่เกิดขึ้นมาเพื่อพัฒนาความคิด ร่างกาย และจิตใจ ให้แก่สมาชิกที่เกิดขึ้นใหม่เพื่อให้เป็นสมาชิกที่สังคมคาดหวังไว้ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, ม.ป.บ. : 71) และแม่บ้านย่อมเป็นแม่พิมพ์ของบุตรธิดา และบางครั้งก็รวมถึงผู้ใหญ่หรือพ่อบ้านด้วยในเรื่องต่าง ๆ คือ อาหาร เสื้อผ้า สุขภาพอนามัย รสนิยมและความชอบพิเศษ หัตถ์คดีและอดมการณ์ ตลอดจนการสร้างสภาวะแวดล้อมให้สมาชิกในครอบครัวได้อยู่อาศัยกันอย่างมีความสุข (อาบ นาคะจิต, 2511 : 5)

แต่ในปัจจุบัน การเกิดความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ความก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การเพิ่มขึ้นของประชากร และการรับวัฒนธรรมตะวันตก ที่ปรากฏขึ้นในสังคม ทำให้ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันเปลี่ยนแปลงไป ดังที่ยิวดี กาญจนชริติ (2527 : 435-436) กล่าวว่า ผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวที่มีต่อสตรี ได้แก่

1. สตรีต้องออกทำงานนอกบ้าน ทำให้มีเวลาสำหรับครอบครัว ลดน้อยลง จึงต้องจัดการหาเวลา และใช้เวลาให้มีคุณภาพให้แก่ครอบครัว เพื่อรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัวไว้

2. สตรีต้องรอบรู้ในบทบาทของผู้บริโภค สตรีต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการแก๊งกาโรของฝ่ายผลิต ฝ่ายขาย ฝ่ายให้บริการ เพื่อหาวิธีป้องกันตลอดจนวิธีการแก้ไข ในฐานะผู้บริโภคและผู้มีหน้าที่จัดการเรื่องอาหารสำหรับครอบครัว หรือในฐานะที่อาจจะ เป็นผู้ผลิตสำหรับประชาชนซึ่งต้องรับผิดชอบในสวัสดิภาพของประชาชนด้วย

3. สตรีต้องเป็นผู้รอบรู้ในการระวังภัย ความเจริญทางวัตถุซึ่งบ่งบอกถึงความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และมันสมองของคนก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างความมีและความจน ความรู้กับความไม่รู้ ในการดำเนินชีวิตประจำวันในครอบครัวของสตรี สตรีจึงต้องรอบรู้ในการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเองและของสมาชิกในครอบครัว

ด้วยเหตุนี้ สตรีจึงควรได้รับการศึกษาเพื่อให้เกิดความรอบรู้เท่าทัน เพราะสตรีจะต้องทำหน้าที่ช่วยปกครองและคุ้มครองผู้ที่อยู่ภายใต้ครอบครัวให้ปลอดภัยและมีชีวิตที่เป็นสุข ซึ่งสอดคล้องกับที่อุ้นดา นพคุณ (ม.ป.ป., ข. : 62) ได้กล่าวว่า สตรีเป็นศูนย์กลางของชีวิตครอบครัว หากสตรีที่เป็นภรรยา หรือมารดาหากมีความรู้ได้รับข่าวสารข้อมูลที่ทันต่อเหตุการณ์ มีทักษะและความสามารถในด้านการเพิ่มรายได้ ครอบครัวและสมาชิกของครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคมที่จะ เป็นกำลังสำคัญในกระบวนการพัฒนาสังคมในระดับที่ใหญ่ขึ้น

คหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาสตรี

เนื่องจากสตรีเป็นผู้ที่มีความหมายมากต่อการพัฒนาในทก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาในระดับครอบครัวซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญมากของการพัฒนาประเทศ หากสตรีมีความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาในระดับต่าง ๆ เพราะความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับการจัดการพัฒนาทรัพยากรของแต่ละคน ครอบครัว และชุมชน

โดยอาศัยการเรียนรู้ การฝึกปฏิบัติในเรื่องของศิลปะและวิทยาศาสตร์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อผลของการดำรงชีวิตอย่างผาสุกของคนในครอบครัวและชุมชน โดยส่วนรวม โดยมีเป้าหมายเพื่อการทามาหาเลี้ยงชีพและเพื่อที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (ประหยัด สายวิเชียร, 2531 ข. : 5)

นอกจากนี้ ในปัจจุบัน คหกรรมศาสตร์ไม่ใช่เป็นเรื่องในวงแคบอีกต่อไป แต่มีบทบาทสอดแทรกเข้าไปในงานพัฒนาประเทศด้วย ดังเช่นแนวทางในการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานตามโครงการพัฒนาสังคมแห่งชาติที่จัดตั้งขึ้น เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพสังคม กำหนดทิศทางในการพัฒนาสังคมและรูปแบบของการพัฒนามีเป้าหมายแห่งชาติในระยะ 20 ปี แนวทางดังกล่าวคำนึงถึงความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) 8 ประการ ได้แก่

1. ให้ประชาชนในครอบครัวได้กินอาหารถูกสุขลักษณะ และเพียงพอ กับความต้องการของร่างกาย
2. ให้ประชาชนในครอบครัวมีที่อยู่อาศัยสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
3. ให้ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นมูลฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ
4. ให้ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
5. ให้ประชาชนมีการผลิตหรือจัดการอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ
6. ครอบครัวสามารถควบคุมช่วง เวลาและจำนวนของการมีบุตรได้ตามต้องการ
7. ประชาชนมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาความเป็นอยู่และกำหนดวิถีชีวิตของชุมชนของตนเอง
8. ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้นคือมีการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาและถือปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐาน

จะเห็นได้ว่าหลักของความจำเป็นพื้นฐานทั้งหมด 8 ประการนี้ ส่วนส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเรื่องคหกรรมศาสตร์ทั้งสิ้น (2531 ค. : 71) และตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ที่มีเป้าหมายด้านการพัฒนาสังคมที่จะให้ประชาชนในชนบทเข้าถึงบริการสังคม-ขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งให้มีความสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดและมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาความเป็นอยู่และกำหนดวิถีชีวิตของตนเองตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนในชาติ (จปร.) นั้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป. : 352) เป้าหมายดังกล่าวเป็นเป้าหมายที่อิงหลักเกณฑ์ของความจำเป็นขั้นพื้นฐาน 8 ประการที่กล่าวข้างต้น จึงถือได้ว่าเป้าหมายด้านการพัฒนาสังคมของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเรื่องคหกรรมศาสตร์ทั้งสิ้นเช่นกัน

ในแง่ของการพัฒนาชุมชน นิรันดร์ จงวัฒเวศย์ และพูนศิริ อัจฉภูมิ (2530 ก. : 40-42) กล่าวว่า คหกรรมศาสตร์มีส่วนส่งเสริมงานพัฒนาชุมชน 2 ประการคือ

1. โดยการพัฒนาครอบครัว

การพัฒนาครอบครัว หมายถึง การปรับสภาพความเป็นอยู่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งไม่มีวันหยุดนิ่ง สร้างสิ่งแวดล้อมในครอบครัวให้เสริมคุณภาพแก่ทุกชีวิตในความรับผิดชอบ เพื่อให้เป็นประชากรที่มีคุณค่าแก่สังคม ในเรื่องสุขภาพทางกาย ทางจิต การศึกษา และอาชีพสุจริต ซึ่งคหกรรมศาสตร์จะช่วยในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ในครอบครัวในเรื่องอาหารและโภชนาการ การรู้จักใช้ทรัพยากรในครอบครัว การจัดการกิจทางเศรษฐกิจของครอบครัว การอบรมดูแลเด็กและเยาวชนอย่างถูกต้อง

2. โดยการพัฒนาปัจจัยสี่

การพัฒนาปัจจัยสี่ เป็นงานคหกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชนช่วยแก้ปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชนบทที่ขาดแคลนปัจจัยสี่ เป็นการพัฒนาด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และอนามัยครอบครัว

การพัฒนาเรื่องอาหารรวมถึงการส่งเสริมการผลิต การเก็บถนอมอาหารที่เหลือไว้ใช้และการกินอาหารให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการ การส่งเสริมการผลิตในครอบครัว ก็คือ การทำสวนครัว ปลูกผักผลไม้ยืนต้น เพื่อใช้บริโภคภายในครอบครัว พืชผักที่ปลูกได้ง่าย เช่น กระถิน ตำลึง แคน โหระพา ตะไคร้ สารชะแทน ฯลฯ ผักเหล่านี้ต้องการความเอาใจใส่ดูแลน้อยกว่าชนิดอื่นและเป็นอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ส่วนการเก็บและการถนอมอาหารที่เหลือไว้บริโภคนั้น เมื่ออาหาร เช่น ผักหรือผลไม้สำหรับบางครอบครัวที่เหลือจากขายและบริโภคแล้ว ก็ควรจะต้องหาวิธีเก็บไว้กินในเวลาต่อไป การเก็บไว้เพื่อให้บริโภคนาน ๆ โดยวิธีการง่าย ๆ ที่ทำเองในครอบครัวจึงเป็นสิ่งจำเป็น เช่น การตากแห้งรมควัน คองเบรียว คองเค็ม ส่วนในเรื่องการกินอาหารให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการนั้น ก็โดยการให้รู้จักกินอาหารให้เพียงพอ ได้สารอาหารครบถ้วนตามความต้องการของร่างกาย

เครื่องนุ่งห่ม ชาวชนบทจะได้รับการเรียนรู้เรื่องการเลือกเสื้อผ้าที่จำเป็นสำหรับสวมใส่ในชีวิตประจำวัน การรักษาความสะอาด การซ่อมแซมตัดแปลงให้สมาชิกในครอบครัวมีสวมใส่ถูกต้องกับอากาศและเวลา เพื่อมิให้เจ็บป่วยได้โดยง่าย การตัดแปลงเสื้อผ้าเก่ามากเป็นผ้าที่ใช้ประโยชน์ใช้สอยอื่น ๆ ตลอดจนการพัฒนาค่านิยมทางเครื่องแต่งกายว่า การแต่งกายของคนกลุ่มหนึ่งไม่ใช่เป็นแบบแผนที่คนอื่น ๆ จะต้องกระทำตาม การสวมใส่เสื้อผ้าต้องดูฐานะ ความสะดวกสบายเวลาสวมใส่ และสวมเสื้อผ้าให้ถูกต้องกับกาลเทศะ

ที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยในลักษณะใดก็ตาม ควรต้องมีการรักษาความสะอาดและเป็นระเบียบ ไม่เป็นแหล่งแพร่เชื้อโรค บ้านเรือนจะต้องจัดให้โปร่งอากาศถ่ายเทได้สะดวก จัดเนื้อที่ในห้องหรือในบ้านให้สะดวกแก่การใช้สอย ประหยัดเวลาและแรงงานเมื่อประกอบภารกิจข้าวของ เก็บไว้เป็นที่ มีที่เก็บน้ำดื่ม น้ำใช้อย่างปลอดภัยจากฝุ่นและแมลง และมีส้วมที่ตั้งอยู่ถูกต้องตามหลัก นอกจากความสะอาดเป็นระเบียบของตัวบ้านแล้ว บริเวณบ้านก็เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องดูแลให้สะอาด ไม่ให้มีน้ำขังและมีการกำจัดขยะมูลฝอย

อนามัยครอบครัว งานของคหกรรมศาสตร์มุ่งพัฒนาให้คนรู้จักวิธีการป้องกันไม่ให้มีโรค โดยการพัฒนาด้านอนามัยครอบครัว ซึ่งรวมถึงความสะอาดในเรื่องการบริโภคอาหาร ความสะอาดส่วนบุคคล ความสะอาดของบ้านเรือน ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม เพราะถ้าขาดเรื่องการรักษาความสะอาดในครอบครัวแล้ว จะเกิดปัญหาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ได้ง่าย

จึงอาจกล่าวได้ว่า คหกรรมศาสตร์เป็นหัวใจสำคัญของงานพัฒนาชุมชน เนื่องจากเป็นงานที่พัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัว และปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่ส่งผลให้ชุมชนโดยรวมเจริญขึ้นด้วย และทำให้คนในชุมชนมีความพร้อมที่จะ เข้าร่วมพัฒนาชุมชนของตน

คหกรรมศาสตร์จึงมีความสำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมในระดับต่าง ๆ หากสตรีได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ที่ถูกต้องและเหมาะสม จะทำให้คุณภาพชีวิตของตนเองและคนในครอบครัวเป็นไปตามเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ เนื่องจากสตรีซึ่งมีบทบาทและหน้าที่ในการจัดการดูแลความเป็นอยู่ของครอบครัวอยู่แล้วจะสามารถใช้ความรู้นั้นในการจัดการและปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น ตลอดจนมีความสามารถในการช่วยจรรโลงสังคมในท้องถิ่นของตนให้หน้าอยู่ อันจะส่งผลถึงการพัฒนาสังคมในระดับที่สูงขึ้น

สื่อบุคคลกับการเผยแพร่ความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ให้แก่สตรี

โดยเหตุที่สตรีที่ทำหน้าที่แม่บ้านของครอบครัวมักมีภาระในการจัดการครอบครัวหรือต้องประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ให้กับครอบครัว การให้ความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์แก่สตรีเหล่านี้โดยนำหลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนมาประยุกต์ใช้นับว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสม เนื่องจากหลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นหลักการที่ให้โอกาสแก่คนส่วนใหญ่ซึ่งประกอบอาชีพการงานให้ได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางทั่วถึง และเป็นธรรมโดยไม่จำเป็นต้องแยกการศึกษาออกจากการทำงาน (วิจิตร ศรีสอาน, 2529 ก. : 14) โดยเน้นหลักของการศึกษาตลอดชีวิต คือให้มีความรู้พื้นฐานเพื่อแสวงหาข้อมูลในการดำรงชีวิต ในสังคมเป็นประการแรก ให้มีทักษะการทำงานประกอบอาชีพ เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นเป็นประการที่สอง และให้มีเครื่องมือในการแสวงหาข้อมูล ข่าวสารการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อประกอบการตัดสินใจของตนเองเป็นประการสุดท้าย (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ม.ป.ป. : 142)

โดยทั่วไปในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน สตรีและการศึกษาทางด้านจัดการเกี่ยวกับการปรับปรุงความเป็นอยู่ของครอบครัวหรือคหกรรมศาสตร์ ได้รับการให้ความสำคัญเป็นกลุ่มเป้าหมายประชากรและเนื้อหาวิชาของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่ได้จำแนกประเภทไว้โดยหน่วยงานและ

นักการศึกษาในระบบโรงเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นไปโดยสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายประชากร ตลอดจนความต้องการและความสามารถของหน่วยงานที่จัดและของประเทศชาติ ดังเช่น

รัตนา พุ่มไพศาล (ม.ป.บ. : 16-17) ได้จำแนกการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามเนื้อหาวิชาออกเป็น

1. การศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป และทักษะการคิดแก้ปัญหา
2. การศึกษาด้านอาชีพรวมทั้งการเกษตรและสหกรณ์
3. การศึกษาสำหรับพัฒนาชุมชน และสภาพแวดล้อม
4. การศึกษาสำหรับปรับปรุงความเป็นอยู่ในครอบครัว
5. การศึกษาประเภทที่มุ่งสร้างเสริมความสมบูรณ์แห่งชีวิต
6. การศึกษาเพื่อพัฒนาการจัดการ และการเพิ่มผลผลิต

คณะครูศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อ้างใน อุ่นตา นพคุณ, 2523 : 23) ได้จำแนกการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามกลุ่มเป้าหมายประชากรไว้เป็น 5 ประเภท คือ

1. การศึกษาแม่และเด็ก หรือการศึกษาครอบครัว
2. กิจกรรมองค์การเยาวชน
3. การศึกษาผู้ใหญ่
4. การศึกษาชุมชนหรือพัฒนาชุมชน
5. การศึกษาพิเศษและการศึกษาต่อเนื่อง

องค์การ ICDE (International Council for Education Development) (Coombs, 1974 : 15) ได้จำแนกประเภทของการศึกษาในชุมชนไว้ 4 ประเภท คือ

1. การศึกษาด้านสามัญหรือความรู้พื้นฐาน
2. การศึกษาสำหรับปรับปรุงความเป็นอยู่ในครอบครัว
3. การศึกษาสำหรับการพัฒนาชุมชน
4. การศึกษาด้านอาชีพ

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยยึดหลักการศึกษาลอดชีวิตมีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และทัศนคติให้กับบุคคล โดยอาศัยช่องทางการสื่อสาร 2 ลักษณะคือ (เกศรินทร์ สุทธิไสย, 2520 ก. : 12-13)

1. ช่องทางการสื่อสารมวลชน (Mass Media Channels)
ช่องทางนี้เป็นการส่งข่าวสารความรู้ไปยังกลุ่มผู้ฟังจำนวนมากที่อยู่อย่างกระจัดกระจายได้ในระยะเวลาอันสั้น และเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้กับผู้รับบริการ เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการศึกษาทางไกลเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่อยู่อย่างกระจัดกระจาย
2. ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channels) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลต่อบุคคล ซึ่ง Roger (อ้างใน เกศรินทร์ สุทธิไสย, 2520 ข. : 13) กล่าวว่า สื่อบุคคลมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของบุคคลมากกว่าสื่อมวลชนเสียอีก โดยสื่อมวลชนมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้ แต่สื่อบุคคลช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ สอดคล้องกับที่ ธนาวดี บุญลือ (2528 ข. : 7-8) กล่าวว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นการสื่อสารแบบตัวต่อตัว การสื่อสารแบบนี้ปฏิกริยาสะท้อนกลับ (Feedback) จะมีอิทธิพลมาก การสื่อสารระหว่างบุคคลนี้แบ่งได้เป็น

1. การสื่อสารแบบเผชิญหน้า (Face to Face) เป็นการติดต่อกันโดยตรง
2. การสื่อสารระหว่างบุคคลแบบมีสื่อกลาง (Interposed Communication) เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลโดยมีสื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่กลุ่มเป้าหมายประชากร สื่อบุคคลนับเป็นกลไกที่สำคัญยิ่ง ดังที่ สุนทร สุนันท์ชัย (2529 ข. : 167) กล่าวว่า แม้การจัดการศึกษานอกโรงเรียนอาจสามารถใช้สื่อได้หลายประเภท สื่อบุคคลสามารถสื่อความหมายได้ดีกว่าสื่ออื่น ๆ และแม้ว่าจะมีสื่อสมบูรณ์แล้ว ก็ยังจะต้องใช้สื่อบุคคลเข้าประกอบอยู่นั่นเอง การศึกษานอกโรงเรียนได้ใช้สื่อบุคคลเพื่อจัดกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนในรูปแบบของการฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การสาธิต การพูดคุย อภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้

สำหรับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนทางด้านเกษตรศาสตร์นั้น
 สื่อบุคคลได้รับการยอมรับว่ามีส่วนสำคัญในการทำหน้าที่ให้ความรู้ที่ถูกต้องและ
 เหมาะสม ดังที่ มาลาสิ มิลินทะบุญย์ (2509 ข. 1-3) กล่าวว่า การให้
 ความรู้ทางด้านเกษตรศาสตร์แก่ประชาชนนิยมกระทำในรูปของงานการเผยแพร่
 ซึ่งหมายถึง การให้การศึกษและบริการแก่ประชาชนทั้งผู้ใหญ่ และ เด็กที่อยู่
 นอกโรงเรียน โดยคำนึงถึงความต้องการ (needs) ของประชาชนเป็นใหญ่
 มีการส่งเสริมให้ได้ปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยการกระทำด้วยตนเอง
 เป็นการให้ความรู้ที่ทันสมัย และในขณะเดียวกันก็ช่วยให้ประชาชนเปลี่ยนนิสัย
 และทัศนคติเดิมมาปฏิบัติวิธีใหม่ที่ดีกว่างานเผยแพร่ เน้นความสำคัญของแต่ละ -
 บุคคล เป็นหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานเผยแพร่ที่จะต้องหาวิธีช่วยให้ชาวบ้านรู้จัก
 ช่วยตนเอง เพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนให้สูงขึ้น

ในการเผยแพร่ความรู้ทางด้านเกษตรศาสตร์ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์
 และพนศิริ อัจฉภิมิ (2530 ข. 43-44) กล่าวว่า ผู้ปฏิบัติงานการเผยแพร่
 จะต้องใช้ทั้งวิธีให้การศึกษารวมทั้งวิธีการจัดระเบียบชุมชน โดยวิธีการให้การศึกษ
 จะใช้ควบคู่กับการจัดระเบียบชุมชนในขั้นดำเนินงานฝึกอบรมมากที่สุด

โดยเฉพาะวิธีการจัดระเบียบชุมชน จะช่วยให้ทราบว่าชุมชนมีความ
 ต้องการและสนใจที่จะเรียนรู้คหกรรมศาสตร์ด้านใด โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน
 ดังนี้

1. การสำรวจชุมชน ควรมีการหาข้อมูลเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การ
 เผยแพร่ความรู้ทางด้านเกษตรศาสตร์ต่อไปได้ คือ ข้อมูลเกี่ยวกับคน วิถีชีวิต
 ของคนในชุมชน ตลอดจนทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อที่จะทราบว่า คนส่วนใหญ่
 ในชุมชนนั้นเป็นเพศใด วัยใด สภาพบ้าน การกินอยู่ การหาเลี้ยงชีพ เวลาว่าง
 สถานบริการของรัฐ และทรัพยากรชุมชนที่เกี่ยวข้อง เช่น

ด้านอาหารและโภชนาการ : อาหารที่มีในท้องถิ่น เช่น เนื้อสัตว์
 พืชผักและผลไม้ แหล่งน้ำกินน้ำใช้
 ฯลฯ

ด้านผ้าและการแต่งกาย : เส้นใยและผ้าในท้องถิ่น วิธีการ
 ทอผ้า วัสดุการผลิต เช่น พืชที่นำ
 มาทาสีย้อมผ้า

การปรับปรุงที่อยู่อาศัย : วัสดุที่ใช้ทำที่อยู่อาศัยและ เครื่อง
เรือนเครื่องใช้ เครื่องแต่งบ้าน
ทิวาและสภาพภูมิอากาศ

2. การวิเคราะห์ชุมชน เป็นการนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ เพื่อที่จะ
ได้รู้สภาพชุมชน ปัญหาของชุมชน ทิวาให้มองเห็นภาพรวมของชุมชนได้ เช่น คนใน
ชุมชนส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน มีเด็กก่อนวัยค่อนข้างมากแต่ยัง ไม่มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
ส่วนใหญ่ทานาไม่ได้ประกอบอาชีพอื่นใดหลังฤดูเก็บเกี่ยว สภาพบ้านไม่ได้รับการ
ดูแลเท่าที่ควร ชอบกินอาหารสุกข้างดิบข้าง สุขภาพอนามัยไม่ค่อยดี เจ็บป่วยบ่อย
 เป็นต้น

3. การหาผู้นำท้องถิ่น การจะดำเนินงานเผยแพร่ความรู้ทางด้าน
คหกรรมศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้นำท้องถิ่นจะมีบทบาทมากในการทำให้
งานประสบความสำเร็จ คนในชุมชนส่วนใหญ่จะ เห็นชอบและทำตามอย่างผู้นำของ
เขา ผู้ปฏิบัติงานการเผยแพร่ควรจะได้หารือกับผู้นำถึงปัญหาของชุมชน แนวทาง
พัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา เมื่อได้ข้อยุติซึ่งเป็นความเห็นชอบของผู้นำแล้ว ก็นำแนวคิด
นั้นมาเผยแพร่กับคนในชุมชนต่อไป ทั้งนี้โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้นำ

4. การหาจุดสนใจร่วม การวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ทราบปัญหาของ
ชุมชน ที่อาจจะนำมาเป็นเครื่องกระตุ้นความสนใจร่วมของชุมชนได้ เพราะจุด
สนใจร่วมโดยส่วนรวมก็คือการทำให้สภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น ซึ่งอาจจะ เป็นความ
ต้องการที่จะมีรายได้เพิ่มมากขึ้น มีสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้น มีสถานที่เลี้ยงดูลูกหลาน
ของตน เป็นต้น

5. การจัดตั้งกลุ่ม โดยการรวมกลุ่มคนที่สนใจด้านเดียวกันไว้ด้วยกัน
เพื่อสะดวกในการจัดฝึกอบรมเฉพาะด้าน เช่น กลุ่มอาหารและโภชนาการ กลุ่ม
ตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มย้อมสีทอผ้า เป็นต้น สำหรับความรู้คหกรรมศาสตร์ทั่วไปที่ทุก
คนควรรู้ เช่น การปรับปรุงบ้านเรือน การจัดการทรัพยากรครอบครัว การเลี้ยง
ดูเด็ก ก็อาจจะสอนในกลุ่มใหญ่พร้อมกัน

6. การดำเนินงานฝึกอบรม ขั้นตอนนี้จะใช้วิธีการให้การศึกษา
โดยตรงในรูปแบบการศึกษาออกโรงเรียน เรียนรู้โดยการกระทำ วิธีการสอนที่
ทิวามากที่สุด คือ การสาธิต และให้ผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติตาม นอกจากนั้น

ก็มีการเยี่ยมบ้านเพื่อที่จะได้ให้คำแนะนำที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และเกิดความใกล้ชิดสนิทสนมระหว่างผู้ปฏิบัติงานเผยแพร่กับคนในชุมชน ทำให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติตามมากยิ่งขึ้น

7. การประเมินผล ดำเนินการประเมินผลโดยส่วนรวมว่า ความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ที่เผยแพร่ในชุมชนนั้นสามารถตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้เพียงใด มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้างในการดำเนินงาน เพื่อหาทางปรับปรุงวิธีการดำเนินงานครั้งต่อไป

เมื่อได้ดำเนินงานจัดระเบียบชุมชนแล้ว ผู้ปฏิบัติงานเผยแพร่ต้องหาวิธีการเผยแพร่ความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ที่สามารถเข้าถึงประชาชนโดยตรง ซึ่งมาลาลี มิลินทนะบุณย์ (2509 ค. : 10-11) กล่าวว่าวิธีสอนที่เข้าถึงประชาชนโดยตรงดังกล่าวได้แก่

1. วิธีการสอนที่ก่อให้เกิดอิทธิพลทางอ้อม ได้แก่ การที่เพื่อนบ้านเล่าสู่กันฟังถึงสิ่งที่ตนได้พบได้เห็นมาเมื่อแวะเยี่ยมคุยกันที่บ้านเป็นการถ่ายทอดความรู้จากบ้านหนึ่ง ไปอีกบ้านหนึ่ง

2. วิธีการสอนที่เข้าถึงมวลชน ได้แก่

- การให้ข่าวสารประเภทความรู้
- การใช้จดหมายเวียน
- การใช้วิทยุ โทรทัศน์
- การจัดนิทรรศการ
- การให้เอกสารประเภทความรู้
- การใช้โปสเตอร์

3. วิธีสอนที่เข้าถึงประชาชนเป็นกลุ่ม ได้แก่

- การประชุมแบบธรรมดา
- การประชุมที่มีการสาธิตประกอบ
- การประชุมเพื่ออบรมผู้นำในท้องถิ่น
- การจัดสอนเป็นชั้น ๆ

4. วิธีสอนที่เข้าถึงประชาชนเป็นรายบุคคล ได้แก่

- การสาธิต
- การไปเยี่ยมตามบ้าน
- การที่มีผู้มาปรึกษาปัญหา
- การโต้ตอบจดหมาย

การเผยแพร่ความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ในชุมชนจึงแตกต่างไปจากการสอนคหกรรมศาสตร์ในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ ตรงที่ ในชุมชน ผู้ปฏิบัติงานเผยแพร่จะต้องหาปัญหาและความต้องการของชุมชนก่อนว่า ชุมชนนั้นต้องการเรียนคหกรรมศาสตร์ในสาขาใดที่จะสามารถแก้ปัญหาของพวกเขาได้ และทำให้สภาพความเป็นอยู่ของเขาดีขึ้น ไม่เช่นนั้นคนในชุมชนก็จะไม่มารับไปปฏิบัติ ทำให้สูญเสียทรัพยากรโดยไม่จำเป็น

ความต้องการของบุคคลกับความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์

เนื่องจากความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์มีหลายด้าน เช่น อาหารและโภชนาการ พัฒนาการเด็กและครอบครัว การจัดการบ้านเรือน การเลี้ยงดูทารก และเด็กก่อนวัยเรียน การตัดเย็บเสื้อผ้า การบริหารทรัพยากรครอบครัว เป็นต้น การเผยแพร่ความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ในด้านที่ผู้รับความรู้ต้องการ สนใจ สามารถแก้ปัญหาของเขาได้ จะก่อประโยชน์สูงสุดและไม่ทำให้สูญเสียทรัพยากรโดยไม่จำเป็น สอดคล้องกับที่ Bergevin (อ้างใน วิลาวรรณ รัตนเศรษฐกุล และคณะ, 2530 ก. : 12-13) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า โครงการการศึกษาผู้ใหญ่ที่เกิดจากการพิจารณาความต้องการและความสนใจของผู้เรียน และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน จะเป็นโครงการที่มีประสิทธิภาพ ถ้าโครงการใดไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ก็จะมีผู้เรียนน้อย และถ้าโครงการนั้นขาดความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนแล้ว โครงการนั้นก็จะเป็นโครงการที่จัดขึ้นอย่างผิวเผิน ไม่เกิดประโยชน์ต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทั้งสิ้น

ในการพิจารณาลักษณะความต้องการของบุคคลนั้น มักพิจารณาจากธรรมชาติการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ นั่นคือ มนุษย์จะต้องการในสิ่งที่ตนคิดว่าตนเองขาด ต้องการในสิ่งที่ตนเองวางจุดมุ่งหมายปลายทางไว้ ต้องการในสิ่งที่ตนจำเป็นต้องใช้ (วิลาวรรณ รัตนเศรษฐกุล และคณะ, 2530 ข. : 13) แต่โดยส่วนรวมแล้วมนุษย์เรามีความต้องการร่วมกันอยู่ ซึ่ง ชลทิตย์ เอี่ยมสำอางค์ และสมาลี สังข์ศรี (2528 : 36-37) กล่าวว่า ความต้องการ

ของมนุษย์มีลำดับชั้น (hierachy of needs) ความต้องการชั้นต่อจะได้รับการตอบสนองก่อนความต้องการในระดับสูงและความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะ ไม่เป็นแรงจูงใจอีกต่อไป ตามแนวคิดความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านชีวภาพ (Physiological needs) ได้แก่ ปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางด้านเพศ มนุษย์จะได้รับการตอบสนองในขั้นนี้ก่อนแล้วความต้องการในขั้นที่สูงกว่าจะ เกิดขึ้นแทน

2. ความต้องการเกี่ยวกับความมั่นคงและความปลอดภัย (Security needs) เป็นความต้องการเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ โดยอาศัยอาชีพ เศรษฐกิจ รายได้สวัสดิการ ตลอดจนตำแหน่งหน้าที่การงานเพื่อเป็นเกราะป้องกันการดำรงชีวิตให้มีต่อไปได้

3. ความต้องการทางสังคม (Social needs) เป็นความต้องการเกี่ยวกับการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มิตรภาพ การทำงานเป็นกลุ่ม ทั้งมีรูปแบบและ ไม่มีรูปแบบตลอดจนการร่วมสมาคมและ ได้รับการยอมรับจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

4. ความต้องการยกย่องนับถือ (Esteem needs) เป็นความต้องการที่มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาเป็นที่ยอมรับและไว้วางใจจากผู้อื่น ทั้งในด้านส่วนตัวและหน้าที่การงานในสังคม เช่น ความเป็นผู้มีความสามารถ มีอิสระเสรีภาพ มีฐานะความเป็นอยู่ดีเป็นที่เชิดหน้าชูตาของเพื่อนมนุษย์ ตลอดจนเป็นที่เคารพนับถือของบุคคลทั่ว ๆ ไป ความต้องการในขั้นนี้แตกต่างกับความต้องการทางสังคมตรงที่ ถ้าเป็นความต้องการทางสังคม มนุษย์ต้องการเพียงเพื่อให้ผู้อื่นยอมรับว่าตนเป็นสมาชิกหนึ่งในสังคมเท่านั้น แต่ถ้าเป็นการยกย่องนับถือแล้ว มนุษย์ประสงค์ที่จะแสดงให้เห็นถึงความสามารถที่จะ เป็นผลให้เขาได้รับการเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง มีเกียรติยศชื่อเสียง ประสบความสำเร็จทั้งในชีวิตส่วนตัวและหน้าที่การงาน

5. ความต้องการที่บรรลุตนขั้นสุด (Self-actualization) เป็นความต้องการที่จะทำงานด้วยความสามารถสูงสุด เพื่อบังเกิดความสำเร็จและความพึงปรารถนาสูงสุดทั้งในหน้าที่การงานและสังคมส่วนตัว

วิลาวรรณ รัตนเศรษฐากุล และคณะ (2530 ค. : 14-15)

กล่าวว่าลำดับความต้องการทั้ง 5 ชั้นตามทฤษฎีความต้องการของ Maslow ที่กล่าวข้างต้น เป็นความต้องการในลักษณะที่เรียกว่า เป็นความต้องการอันแท้จริงของมนุษย์ กล่าวคือ ถ้าความต้องการใดเกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับการตอบสนองเพียงพอ ความต้องการชั้นนั้นก็คงอยู่ และจะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมที่โน้มไปในทางที่จะตอบสนองความต้องการชั้นนั้นอยู่เสมอ และเมื่อความต้องการระดับนั้นได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจของบุคคล จึงจะเกิดความหิวใจและจะเกิดความต้องการในระดับที่เหนือขึ้นไปอีก ลักษณะของความต้องการจะเป็นเช่นนี้ต่อเนื่อง ไปทีละชั้น จนบุคคลได้ก้าวไปถึงจุดของความต้องการสูงสุดในชีวิต

จากลำดับชั้นความต้องการของ MasLow ที่กล่าว บางส่วนสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายได้โดยอาศัยการศึกษาเป็นตัวกลางนำไปสู่จุดหมายปลายทางไปบางครั้งก็ต้องแยกความต้องการของมนุษย์ออกจากความต้องการทางการศึกษา ที่จริงแล้วความต้องการทางการศึกษานี้ก็แตกต่างจากความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในแง่ที่ว่า เป็นลักษณะความต้องการที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายได้โดยอาศัยประสบการณ์ในการศึกษาแล้วเรียนเป็นตัวนำไปสู่ความสำเร็จและการก้าวไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งจะดำเนินไปตามขั้นตอนโดยเริ่มจากการศึกษาแล้วเรียนเพื่อนำประสบการณ์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการตอบสนองความต้องการทางร่างกาย หรือการศึกษาเพื่อนำไปช่วยในการมีชีวิตอยู่รอด เมื่อประสบผลขั้นนี้แล้วจึงจะเกิดความต้องการศึกษาหาประสบการณ์เพิ่มเติม เพื่อนำไปช่วยปรับปรุงชีวิต หรือเป็นเครื่องมือในการนำไปสู่จุดมุ่งหมายของความต้องการขั้นสูง ๆ ต่อไป โครงการบริการทางการศึกษาจึงควรพิจารณาจากความต้องการของประชากรที่รับบริการ บุคคลอาจมีเป้าประสงค์ตามความต้องการที่ต่างกันไป ทั้งนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในชีวิตของแต่ละบุคคล จากสถานการณ์ปัจจุบันในชีวิตของบุคคลจะเกิดแรงบันดาลใจที่จะก้าวไปยังสถานการณ์หรือสถานการณ์ที่ตนเองควรจะเป็น ในส่วนนี้เองที่บุคคลจะได้อาศัยประสบการณ์ทางการศึกษาเป็นส่วนช่วยให้บุคคลได้ประสบความสำเร็จ ส่วนบุคคลที่มีประสบการณ์ทางการศึกษาหรือมีความรู้ในการประกอบอาชีพเป็นอย่างดีแล้ว ก็อาจต้องการหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อนำไปส่งเสริมประสิทธิภาพในการดำรงชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

ความต้องการทางการศึกษานี้จะอยู่ระหว่างความต่างระดับของความสามารถหรือสถานการณ์ปัจจุบันของบุคคลกับความสามารถในระดับที่สูงกว่าหรือสถานการณ์ที่บุคคลพึงประสงค์หรือต้องการจะเป็น การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้นักมนุษย์บรรลุเป้าประสงค์ของความต้องการของตน

และก้าวไปสู่ระดับความสามารถที่ควรจะเป็น หรือก้าวไปสู่ความสำเร็จในชีวิตตามที่ตนเองมุ่งหวังไว้ ซึ่งเท่ากับว่าประสบการณ์ในการศึกษาได้ช่วยพัฒนาชีวิตคนให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ฉะนั้น ความต้องการทางการศึกษาจึงดูเหมือนว่า เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ (Knowles, 1980 : 88)

นอกจากนี้ ในการวิจัยนักวิจัยอาจพบความต้องการที่จำแนกได้เป็นหมวดหมู่ดังต่อไปนี้ (Monette, 1979a : 83-95, Atwood & Ellis, 1971a : 210-212)

1. ความต้องการพื้นฐาน (basic needs) คือ ความต้องการที่จะตอบสนองความต้องการอยู่รอด หรือการดำรงชีวิตของมนุษย์
2. ความรู้สึกว่าต้องการ (felt needs) เป็นความต้องการที่บุคคลมีความรู้สึกว่าเป็นจุดหมายที่ตนเองต้องการ แต่การแสดงออกไม่ตรงกับความรู้สึก อาจไม่ใช่พฤติกรรมที่บุคคลเลือกปฏิบัติ
3. ความต้องการตามแนวบรรทัดฐาน (normative needs) เป็นความต้องการที่เกิดจากทัศนคติและค่านิยมซึ่งบุคคลได้รับจากสังคม จะเป็นความต้องการที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างสถานการณ์ที่บุคคลเป็นอยู่ กับสถานการณ์ที่บุคคลได้รับการปลูกฝัง หรือรับการถ่ายทอดมาจากสังคมว่าควรจะเป็น
4. ความต้องการจากการเปรียบเทียบ (comparative needs) คือ ความต้องการที่เกิดจากการเปรียบเทียบสภาพของคนที่ เป็นอยู่ กับกลุ่ม หรือแวดวงที่ตนเองเกี่ยวข้อง

Atwood & Ellis ยังได้ชี้ให้เห็นข้อสังเกตสำหรับลักษณะของความต้องการทางการศึกษาว่าจะต้องมีลักษณะดังนี้

1. เป็นความต้องการที่สามารถจะนำไปสู่การจัดวางโครงการได้
2. เป็นความต้องการที่เกิดจากความขาดการตอบสนอง หรือความไม่เพียงพอ

3. เป็นความต้องการที่มีแนวทางจะนำไปสู่การลงมือกระทำหรือ
ดำเนินงานเพื่อให้ตอบสนองความต้องการนั้นได้

4. เป็นการจัดประสบการณ์ทางการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ
ทัศนคติ ซึ่งจะนำไปสู่การตอบสนองความต้องการนั้น ๆ ได้

นอกจากนี้ ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ยังต้องให้ความสำคัญ
สำคัญกับสภาพแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการของผู้ใหญ่ด้วย
Knowles (อ้างใน อุ่นตา นพคุณ, 2527 : 111-113) ได้เสนอการจัด
สภาพแวดล้อมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใหญ่ ดังนี้

1. ความต้องการทางภาพ (Physical needs) ผู้เรียนจะเรียน
รู้ได้ดีที่สุดเมื่ออยู่ในสภาวะที่สะดวกสบายกาย

2. ความต้องการเจริญงอกงาม (Growth needs) การรู้ว่าการ
เรียนรู้อะไรใหม่จะทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจ และต้องการเรียนรู้

3. ความต้องการได้รับความปลอดภัย (The need for
security) ผู้เรียนจะระมัดระวังไม่ให้ใครมาข่มขู่ภาพพจน์ที่เรามีต่อตัวเขา

4. ความต้องการได้ประสบการณ์ใหม่ ๆ (The need for new
experience) ผู้เรียนมักกลัวการเสี่ยงที่อาจจะต้องเสียภาพพจน์ตนเอง
"เสียหน้า" แต่ก็ชอบของใหม่ ๆ เพื่อความแจ่มแจ้งความต้องการมีประสบการณ์
ใหม่ ๆ จะชักจูงให้ผู้เรียนหาเพื่อนใหม่และแนวคิดใหม่

5. ความต้องการได้รับความรักความพอใจ (The need for
affection) มนุษย์ทุกคนเรียกร้องที่จะให้ผู้อื่นรักและชอบตน และถ้าไม่ได้รับ
การตอบสนองจะมีปฏิกิริยาโต้ตอบ

6. ความต้องการให้ได้รับการยอมรับ (The need for
recognition) ผู้เรียนต้องการที่จะให้ผู้อื่นยอมรับและเห็นคุณค่าของตน ต้อง
การความชื่นชมและความเคารพจากผู้อื่น

จากที่กล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์เป็น ความรู้ที่ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ได้ส่วนหนึ่ง เนื่องจากเป็น ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาปัจจัยสี่ ตลอดจนการดำรงชีวิตอย่าง เป็นปกติสุขร่วมกับ ผู้อื่นในสังคม แต่การให้ความรู้ดังกล่าวเพื่อตอบสนองความต้องการ เช่นว่านั้น จำเป็นที่จะต้องจัดให้สอดคล้องกับความต้องการทางการศึกษาของแต่ละบุคคล ทั้งยังต้องขึ้นอยู่กับประสบการณ์ แนวบรรทัดฐานของสังคม และสภาพแวดล้อม ของการจัดการศึกษาหรือการให้ความรู้ที่สัมพันธ์กับความต้องการและ ประสบการณ์ ของบุคคล ตลอดจนแนวบรรทัดฐานของสังคมนั้นด้วย

การรับความรู้ของบุคคลกับความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์

การยอมรับวิทยาการใหม่เป็นกระบวนการที่ Rogers และ Shoemaker (1971 a : 185) กล่าวว่า ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นการรับรู้ (Awareness Stage) เป็นขั้นที่บุคคลได้กระทบกับ วิทยาการใหม่ ความคิดใหม่เป็นครั้งแรก เป็นการรับรู้ที่วิทยาการใหม่นั้นมีอยู่ ยังขาดความรู้อย่างแจ่มแจ้งในวิทยาการใหม่นั้น และยังไม่แสวงหาข่าวสาร เพิ่มเติม
2. ขั้นความสนใจ (Interest Stage) บุคคลเริ่มสนใจความรู้ ใหม่ และพยายามหาความรู้เพิ่มเติม
3. ขั้นการขังใจ (Evaluation Stage) บุคคลคิดทบทวนไตร่ตรอง ถึงผลดีผลเสียของความรู้ใหม่อยู่ในใจ ก่อนตัดสินใจว่าจะลองทำหรือไม่ลองทำ ต่อไป
4. ขั้นการทดลอง (Trial Stage) บุคคลนำความรู้ใหม่ไปปฏิบัติ ในขนาดเล็ก ๆ เป็นการทดลองเพื่อดูผลและตัดสินใจยอมรับโดยเต็มที่ต่อไป
5. ขั้นการยอมรับ (Adoption Stage) เป็นขั้นที่บุคคลตกลงใจนำ วิทยาการใหม่ ๆ ไปปฏิบัติ เป็นการยอมรับผลการทดลองในขั้นก่อนว่าใช้ได้ ผลดี

ขั้นตอนทั้ง 5 นี้ บางครั้งก็จะกินเวลานาน แต่บางครั้งก็จะกินเวลาสั้น
ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเนื้อหาข่าวสารความรู้ หรือวิทยาการใหม่ ๆ นั้นว่าจะตรงหรือ
สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ ตลอดจนประสบการณ์เดิมที่จะ เชื่อมต่อ
กับข่าวสารความรู้ และวิทยาการใหม่ ๆ ของบุคคลซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหรือไม่

ในการเปิดรับข่าวสารความรู้ของบุคคล Melvin L. De Fleur
(1970 a : 118-154) กล่าวว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ

1. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (The Individual Differences) กล่าวคือ บุคคลจะมีการเรียนรู้แตกต่างกันเนื่องจากการเลี้ยงดู
และสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน ลักษณะ โครงสร้างทางบุคคลิกภาพจะมีส่วนสำคัญ
อย่างยิ่งต่อการกำหนดแบบของการรับรู้ หรือการเรียนรู้ของบุคคลต่อเหตุการณ์
รอบตัวให้ต่างไปจากบุคคลอื่น

2. การจัดประเภททางสังคม (The Social Categories) โดย
นำลักษณะพื้นฐานบางประการที่เหมือนกัน เพศ การศึกษา รายได้มาเป็นเกณฑ์
ในการจัดบุคคลเข้าไว้ในกลุ่มเดียวกัน บุคคลที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันนี้ จะรับข่าวสาร
ความรู้คล้ายกันไม่มากนักน้อย

3. ความสัมพันธ์ทางสังคม (The Social Relationships) ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มจะมีอิทธิพลต่อการให้และรับข่าวสารความรู้ โดยเฉพาะ
ความสัมพันธ์แบบเครือญาติและจากหน้าความคิดในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีอิทธิพล
ต่อการตัดสินใจของผู้อื่น เพราะผู้นำความคิดนี้จะไม่เพียงแต่เป็นผู้ให้ข่าวสาร
ความรู้เลย ๆ แต่ยังได้มีการตีความหมายของข่าวสารที่ได้รับไว้อีกด้วย

4. บรรทัดฐานทางสังคม (The Cultural Norms) การชักนำ
พฤติกรรมต่าง ๆ ให้กับชุมชนควรจะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องทั้งกับความ
ต้องการของบุคคลกับค่านิยมของชุมชนนั้น ๆ ด้วย

นอกจากนั้น ธนวัต บุนลือ (2528 ค. : 28-40) ยังได้กล่าวถึง
ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการให้และรับข่าวสารข้อมูลของบุคคลว่าประกอบ
ด้วย

1. กรอบประสบการณ์ หรือกรอบการอ้างอิง (Frame of reference) กล่าวคือ ถ้าเป็นกลุ่มเดียวกันก็จะสื่อสารกันเข้าใจดีเพราะมีพื้นฐานประสบการณ์ร่วมกัน

2. วัย อายุ เป็นตัวกำหนดความแตกต่าง เรื่องความคิดและพฤติกรรม นอกจากนี้ อายุยังเป็นสิ่งกำหนดความแตกต่างในเรื่องความยากง่ายในการชักจูงใจด้วย

3. อาชีพ บุคคลสนใจข่าวสารความรู้ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและการทำงานของตนเอง

4. การศึกษา ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าจะถูกโน้มน้าวจิตใจได้ยากกว่า มีความมั่นคง ความเชื่อ ที่ศรัทธา และค่านิยม ที่มีเหตุผลมากกว่าผู้ไม่มีการศึกษา หรือการศึกษาต่ำ

5. สมาชิกกลุ่ม สถาบันครอบครัว ศาสนา สถาบันการศึกษากลุ่มเพื่อนสนิท เหล่านี้มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของผู้เป็นสมาชิกในสถาบันนั้น

6. เวลา เวลาเป็นสิ่งที่ผู้ให้ข่าวสารความรู้ควรคำนึงถึง มิฉะนั้นเนื้อหาข่าวสารที่ส่ง ไปจะสูญเปล่า เพราะ ไม่เหมาะกับเวลาที่ผู้รับต้องการ

7. ลักษณะทางภาษา การให้ข่าวสารความรู้ที่บรรลุเป้าหมายย่อมต้องสื่อสารด้วยภาษาเดียวกันกับผู้รับ

8. ถิ่นที่อยู่อาศัย ลักษณะของชุมชนเป็นตัวกำหนดความเป็นไปได้ในการให้ข่าวสารความรู้โดยผ่านสื่อต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นที่ความต้องการเลือกใช้สื่อที่มีอยู่หรือหาได้ในหมู่บ้านหรือนิยมกันในท้องถิ่น

นอกเหนือจากสิ่งที่กล่าวแล้ว Devid K. Berlo (อ้างในธนวัติ บุญลือ, 2528 ง. : 18-21) ยังกล่าวว่า มีปัจจัยในส่วนของผู้ให้ข่าวสารความรู้ที่มีผลต่อความสำเร็จในการถ่ายทอดข่าวสารความรู้ 4 ประการ คือ

1. ความสามารถหรือความชำนาญในการถอดความคิดออกมาในรูปของการพูด การเขียน รวมถึงการวาดภาพ การแสดงอากัปกิริยาท่าทางที่สื่อความหมายเป็นที่เข้าใจ

2. ทักษะคนที่ให้ข่าวสารความรู้ แบ่งออกได้เป็นทัศนคติต่อตัวเอง ต่อตัวผู้รับข่าวสารความรู้ และต่อข่าวสารความรู้ที่ให้ กล่าวคือ

- ถ้าผู้ใดมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มีแนวโน้มที่จะถ่ายทอดข่าวสารความรู้ได้คล่องหรือมีสัมฤทธิ์ผลมากกว่าผู้ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

- ถ้าผู้ให้ข่าวสารความรู้มีทัศนคติไม่ดีต่อเรื่องที่จะถ่ายทอดจะทำให้การถ่ายทอดเรื่องนั้นไม่ราบรื่น หรือทำให้ไม่ตั้งใจ หรือไม่กระตือรือร้นที่จะทำการถ่ายทอดเรื่องนั้น ทำให้การถ่ายทอดด้อยประสิทธิภาพ

- ถ้าผู้ให้ข่าวสารความรู้มีความรู้สึกไม่ชอบผู้รับข่าวสารความรู้ หรือรู้สึกถูกคุกคามรู้ความสามารถของผู้รับ การถ่ายทอดอาจใช้คำพูดที่ไม่เหมาะสม ไม่สุภาพ หรือไม่ต้องการถ่ายทอดการรวบรัดการถ่ายทอดทำให้การถ่ายทอดนั้นขาดความสมบูรณ์ ยังผลให้เกิดความสับสนเปล่าในการถ่ายทอดหรือเกิดความไม่เข้าใจ หรืออาจทำให้ผู้รับไม่พอใจหรือไม่ยอมรับการถ่ายทอดนั้น ๆ

3. ผู้ให้ข่าวสารความรู้ต้องเรียนรู้กระบวนการและวิธีการถ่ายทอดข่าวสารความรู้และ เลือกถ่ายทอดเฉพาะข้อความที่เหมาะสมกับผู้รับและตรงกับวัตถุประสงค์ของการถ่ายทอด

4. ตำแหน่งหน้าที่การงาน สถานภาพและบทบาท ตลอดจนชื่อเสียงของผู้ให้ข่าวสารความรู้ ความคาดหวัง ความเชื่อทางวัฒนธรรม และค่านิยมล้วนมีบทบาทต่อพฤติกรรมให้และรับข่าวสารความรู้ทั้งสิ้น

ด้วยเหตุนี้ ในการให้ความรู้ทางด้านนครกรรมศาสตร์แก่สตรี จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกาให้และรับข่าวสารความรู้เหล่านี้ การให้ความรู้ที่พิจารณาถึงสิ่ง เหล่านี้รวมด้วยจะมีผลทำให้การให้และรับข่าวสารความรู้ ประสบความสำเร็จ กล่าวคือ ไม่ทำให้ข่าวสารความรู้ที่เกิดความสับสนเปล่าเนื่องจากไม่ตรงกับความต้องการและลักษณะของผู้รับ และข่าวสารความรู้นั้นมีกระบวนการนำไปใช้ได้อย่าง เกิดประโยชน์ได้ตามสมควร

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาคหกรรมศาสตร์ชั้นมูลฐานมหาวิทยาลัยสุโขทัย-
ธรรมาธิราช

โดยที่การให้ความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์แก่สตรีด้วยวิธีการทางการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยการใช้ผู้ปฏิบัติงานเผยแพร่เป็นตัวกลางในการส่งผ่านความรู้ เป็นวิธีการที่น่าสนใจ เพราะในแง่ของทฤษฎีการสื่อสาร สื่อบุคคลเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคน (ชวรัตน์ เชิดชัย, 2527 ข. : 34) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเปิดที่ใช้ระบบการสอนทางไกล ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่ช่วยสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาผู้ใหญ่ โดยยึดหลักของแนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต (วิจิตร ศรีสอาน, 2529 ข. : 15) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาสตรีด้วยการให้ความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์แก่สตรี โดยเฉพาะสตรีในชนบทซึ่งเป็นสตรีส่วนใหญ่ของประเทศ และเป็นผู้ปฏิบัติการสำคัญหรือเป็นกุญแจในกระบวนการพัฒนาชนบท (ทัศนีย์ ลิมสุวรรณ, 2531 ข. : คานา) จึงได้จัดหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาคหกรรมศาสตร์ชั้นมูลฐานขึ้น โดยความร่วมมือกับกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยที่หลักสูตรนี้อ่านวยให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องเข้าชั้นเรียน ทำให้อยู่ที่ไหนก็เรียนได้ ไม่ขัดต่อการดำเนินชีวิตของครอบครัวหรือการประกอบอาชีพ (2531 ค. : 1) เพื่อให้ภริยานักปกครอง และข้าราชการและลูกจ้างสตรีสังกัดกรมการปกครอง ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในฐานะผู้นำ มีความเหมาะสมในการนำความรู้การพัฒนาครอบครัวไปเผยแพร่ให้กว้างขวางได้อย่างรวดเร็ว เพราะมีความใกล้ชิดคุ้นเคยกับกลุ่มสตรีอื่น ๆ เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ได้มีโอกาสให้ศึกษาวิชาคหกรรมศาสตร์ชั้นมูลฐาน เพื่อนำความรู้พื้นฐานไปพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชน อย่างถูกต้องเหมาะสมกับหน้าที่และความสามารถของตนเอง โดยหลักสูตรดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (เอกสารโครงการจัดตั้งหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาคหกรรมศาสตร์ชั้นมูลฐาน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ม.ป.ป., ข. : 2-3)

1. เพื่อให้สามารถปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่และการจัดการภารกิจของครอบครัวอย่างถูกต้อง ในเรื่องเศรษฐกิจของครอบครัวอาหาร สุขภาพอนามัย บ้านเรือน เครื่องนุ่งห่ม และการเผยแพร่ความรู้การพัฒนาตนเองและครอบครัวไปยังกลุ่มสตรีแม่บ้านอื่น ๆ

2. เพื่อให้สามารถใช้ความรู้ ความเข้าใจบทบาทของนักปกครองและของภริยานักปกครอง เพื่อช่วยการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง

3. เพื่อให้สามารถเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของสตรีที่ควรมีต่อสังคมท้องถิ่นและสังคมไทย

รายวิชาที่ผู้เรียนตามหลักสูตรนี้ต้องเรียนมีทั้งหมด 8 รายวิชา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ม.ป.ป., ค. : 4-6)

1. อาหารและโภชนาการพื้นฐาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์ของอาหารและโภชนาการที่มีต่อสุขภาพและประสิทธิภาพการทำงาน
2. เพื่อให้รู้วิธีและสามารถปฏิบัติงานครัวอย่างประหยัดเงิน เวลา และแรงงาน ตลอดจนสามารถประกอบกิจการอาหารอย่างถูกต้องอนามัยและใช้อาหารในท้องถิ่นอย่างเต็มที่
3. เพื่อให้รู้วิธีและสามารถถนอมอาหารอย่างง่าย ๆ ไว้บริโภคหรือจำหน่าย

เนื้อหาความรู้

1. โรคขาดอาหาร
2. อาหารดีมีประโยชน์
3. การเลือกอาหาร
4. การทำอาหารอย่างถูกต้อง
5. การกินอาหาร
6. เก็บถนอมอาหารไว้กินวันหน้า
7. การจัดครัวและการเก็บล้าง
8. การจัดงานเลี้ยง

2. การจัดการกิจการของครอบครัว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สามารถจัดการเรื่องการใช้จ่ายในครอบครัวอย่างถูกต้องและประหยัดรายจ่าย หรือเก็บออมอย่างมีเหตุผล
2. เพื่อให้สามารถเลี้ยงทารก และอบรมเลี้ยงดูเด็กให้สมบูรณ์ทางร่างกายและจิตใจ
3. เพื่อให้สามารถดูแลผู้สูงอายุและสมาชิกอื่นในครอบครัวให้มีความสุข
4. เพื่อให้รู้วิถีทำงานอย่างมีแผน เพื่อความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพสามารถแก้ปัญหาได้

เนื้อหาความรู้

1. ครอบครัวแสนสุข
2. รู้ใช้รู้จ่าย
3. เลี้ยงดูลูกรัก
4. คุณธรรมในครอบครัว
5. นุ่ง เจียมท่อม เจียม
6. ทำบ้านให้น่าอยู่
7. เสริมสร้างชีวิตครอบครัว
8. ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน

3. การอนามัยทั่วไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สามารถใช้วิชาการปฐมพยาบาลได้เมื่อมีเหตุฉุกเฉินเกิดขึ้น และสามารถตัดสินใจนำผู้ป่วยส่งสถานบริการสาธารณสุข

2. เพื่อให้เรียนรู้เกี่ยวกับอาการของโรคที่พบบ่อย และสามารถรักษาตามอาการได้
3. เพื่อให้สามารถรักษาสุขภาพส่วนบุคคล ครอบครัว และชุมชน และปฏิบัติตามกติกาอนามัยได้

เนื้อหาความรู้

1. การรักษาพยาบาลเบื้องต้น
 2. โรคและการป้องกันโรค
 3. การดูแลผู้ป่วยและคนพิการ
 4. การรักษาความสะอาดบ้านและสภาพแวดล้อม
 5. น้ำดื่มและน้ำใช้
 6. การกำจัดสิ่งปฏิกูล
 7. ส้วมและการใช้ส้วม
 8. การรักษาสุขภาพตนเองและครอบครัว
4. การเงินและธุรกิจในครอบครัว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สามารถใช้บริการเกี่ยวกับการเงิน และการธุรกิจต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้ถูกต้อง
2. เพื่อให้ใช้ความรู้เกี่ยวกับการเงินและการสหกรณ์มาเป็นประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชน
3. เพื่อให้สามารถบอกเล่าและชี้แจงต่อผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง

เนื้อหาความรู้

1. ความรู้เรื่องสหกรณ์
2. บริการซื้อขายหลายแบบ
3. การเงินและความรู้เรื่องธนาคาร
4. แหล่งเงินทุนในท้องถิ่น
5. การซื้อขายผลผลิต
6. ทามาค่าขายในครอบครัว

7. การสร้างมนุษยสัมพันธ์ในธุรกิจ
8. การประกันภัยและประกันชีวิต

5. ผู้นำสตรีกับสังคมชนบท

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เข้าใจบทบาทของสตรีระดับผู้นำกับการพัฒนาสังคมและสามารถประสานงานให้ความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่นได้
2. เพื่อให้สามารถป้องกันภัยที่เกิดขึ้นกับตนเอง ครอบครัว ชุมชนได้ในหลายสถานการณ์
3. เพื่อให้สามารถใช้ความรู้ทางกฎหมาย และการปกครองให้เป็นประโยชน์ในการจัดการภารกิจของตนเองและของครอบครัว

เนื้อหาความรู้

1. ระบอบประชาธิปไตยกับครอบครัว
 2. การภาษีอากร
 3. กฎหมายกับชีวิตประจำวัน
 4. บริการของหน่วยงานในชุมชน
 5. บทบาทของภริยานักปกครอง
 6. สตรีกับแนวทางพัฒนาท้องถิ่น
 7. การป้องกันสารพัดภัย
 8. การป้องกันสาธารณภัย
6. การอนามัยแม่และเด็กและการวางแผนครอบครัว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เห็นความสำคัญของปัญหาการมีประชากรมากและสามารถวางแผนแนวทางแก้ปัญหาในครอบครัวได้

2. เพื่อให้เข้าใจเรื่องการเกิดของทารก การดูแลเด็ก และสามารถดูแลตนเองก่อนและหลังคลอด และปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง

เนื้อหาความรู้

1. ความรู้เรื่องเพศศึกษา
2. พันธุกรรม
3. การเลือกคู่ครอง
4. การปฏิบัติตัวขณะตั้งครรภ์
5. การคลอด และหลังคลอด
6. การเลี้ยงดูทารก
7. การวางแผนครอบครัว
8. วิธีการและบริการวางแผนครอบครัว

7. การส่งเสริมอาชีพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สตรีใช้ความสามารถหารายได้เพิ่มหรือประกอบอาชีพจากการประดิษฐ์ด้วยฝีมือตามความถนัด และความสนใจ
2. ให้สามารถเผยแพร่ความรู้จากงานฝีมือได้กว้างขวางให้แก่กลุ่มหรือผู้สนใจอื่น ๆ

เนื้อหาความรู้

1. งานดอกไม้ประดิษฐ์
2. งานขายอาหารเป็นอาชีพ
3. การเย็บปักถักร้อยและประดิษฐ์เศษวัสดุ
4. งานตัดเย็บเสื้อผ้า
5. งานจักสาน
6. งานปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์
7. งานปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ
8. งานรับดูแลเด็ก

8. การย่ออย่างไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของกลุ่มชนในประเทศไทยโดยสังเขป เพื่อให้ก่อให้เกิดความรักและความสามัคคีกันในหมู่คณะ
2. เพื่อให้เข้าใจในพื้นฐานของหลักศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีไทย และในท้องถิ่น เพื่อเป็นหลักของความประพฤติ และการปฏิบัติที่เป็นผลดีแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม
3. เพื่อให้สามารถอ่าน ฟัง คิด และสื่อความหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

เนื้อหาความรู้

1. ความรู้เรื่องไทย
2. ศาสนากับชีวิตประจำวัน
3. ประเพณีชีวิต
4. อ่านเป็น
5. เขียนเป็น
6. พูดเป็น
7. ฟังเป็น
8. คิดเป็น

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ (ศูนย์อำนวยการช่วยเหลือประชาชนตามพระราชดำริ เพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2530 ก. : 22-28)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสภาพทั่วไป ดังต่อไปนี้

1. สภาพภูมิศาสตร์

1.1 สภาพพื้นที่

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ประมาณ 106 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 33 ของพื้นที่ทั้งประเทศ และมีประชากรประมาณ 18 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 35 ของประชากรทั้งประเทศ ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบสูงกว้างใหญ่ สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 100-200 เมตร ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไป เป็นลูกคลื่นและเอียงลาดลงจากทิศตะวันออก โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดนระหว่างสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กับราชอาณาจักรไทย พื้นที่ประมาณ 2 ใน 3 ภายในภาคเป็นพื้นที่เขตลุ่มแม่น้ำมูลและแม่น้ำชี อันเป็นแม่น้ำที่สำคัญของภาค ซึ่งมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาตงพญาเย็น จังหวัดนครราชสีมา และเทือกเขาเพชรบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ แม่น้ำมูลและแม่น้ำชีไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่จังหวัดอุบลราชธานี พื้นที่ที่เหลืออีก 1 ใน 3 ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของภาค ได้แก่ จังหวัดเลย อุดรธานี หนองคาย นครพนม มุกดาหาร และสกลนคร อันมีเทือกเขาภูพานเป็นสันปันน้ำกั้นเป็นแนวยาวจากจังหวัดเลยถึงมุกดาหาร พื้นที่ดังกล่าวเอียงลาดลงสู่แม่น้ำโขง เช่นเดียวกัน

พื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 106 ล้านไร่ จากการสำรวจพบว่าเป็นดินเค็มถึง 36 ล้านไร่ หรือร้อยละ 33.8 ของพื้นที่ทั้งหมดของภาค ในจำนวนนี้เป็นพื้นที่ลุ่มที่มีเกลือมาก ประมาณ 1.5 ล้านไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่พบคราบเกลือบนผิวดินและในชั้นต่าง ๆ ของดิน เป็นพื้นที่ลุ่มที่มีเกลือปานกลาง ประมาณ 3.7 ล้านไร่ ซึ่งพบเกลือในบริเวณลึกจากผิวดิน ประมาณ 1 เมตร เป็นพื้นที่ลุ่มที่มีเกลือน้อย ประมาณ 12.7 ล้านไร่ ซึ่งไม่พบคราบเกลือตามผิวดินและชั้นในของดิน แต่พบว่าน้ำตามแหล่งน้ำต่าง ๆ มักจะเค็ม และพื้นที่บริเวณที่สูงประกอบด้วยหินที่มีเกลือประมาณ 18.1 ล้านไร่ ซึ่งใต้ดินเป็นหินชนิด MESOSOCIC ที่มีเกลืออยู่ด้วย และเกลือเหล่านี้จะถูกชะล้างและไหลไปสะสมอยู่ในบริเวณที่ราบต่ำ อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ที่ราบลุ่มใกล้เคียงนั้นเกิดความเค็มขึ้น

พื้นที่อีสานตอนบน

พื้นที่อีสานตอนบน แบ่งตามลักษณะภูมิศาสตร์ นับตั้งแต่พื้นที่ของจังหวัดเลย อุดรธานี หนองคาย สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร ไป ลักษณะเป็นพื้นที่ราบที่ไม่ราบเรียบสลับกับป่าภูเขา ทำให้ลำธารและแม่น้ำไหลเคี้ยวตามธรรมชาติขึ้นไปทางเหนือหรือตะวันออกเฉียงเหนือ ลงสู่แม่น้ำโขง การเพาะปลูกจะได้ผลดีมากในพื้นที่ตามริมลำน้ำและในพื้นที่เป็นหุบเขา อากาศชุ่มชื้น พืชดินอุดม

สมบูรณ์ ประชาชนนิยมเข้าไปเพาะปลูกและประกอบอาชีพทางการเกษตรในพื้นที่ดังกล่าว พื้นที่ใดที่ป่าไม้ถูกทำลายดินจะกลายเป็นดินเค็ม เช่นในบางพื้นที่ของจังหวัดสกลนคร เป็นต้น ซึ่งไม่เหมาะต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร ในฤดูฝนทางตอนเหนือของภาคอีสานนี้ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากพายุไซลอนร้อนที่ก่อตัวจากมหาสมุทรแปซิฟิกผ่านประเทศเวียดนาม ลาว เข้ามาสู่ภูมิภาคนี้ ปริมาณน้ำฝนอยู่ในเกณฑ์สูงแต่ไม่สามารถที่จะเก็บกักได้มากนัก อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ได้แก่ อ่างห้วยปลาตก ในพื้นที่จังหวัดเลย อ่างห้วยหลวงในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี อ่างน้ำอนในพื้นที่จังหวัดสกลนคร และอ่างห้วยชะโนดในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร นอกจากนี้ยังมีอ่างเก็บน้ำขนาดกลางและขนาดเล็กอีกเป็นจำนวนมาก แม้กระนั้นก็ยังไม่สามารถที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านทางการเกษตร การอุปโภคและบริโภคแก่ราษฎรได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เนื่องจากยังขาดระบบคลองส่งน้ำที่ดีสมบูรณ์แบบ ประชาชนผู้ใช้น้ำไม่ได้รับหรือไม่มีความรู้ในการนำน้ำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ ยังคงอาศัยเพียงน้ำฝนตามธรรมชาติอยู่เช่นเดิมต่อไป ในฤดูหนาวอากาศหนาวจัด พายุไซลอนหนาวทำให้อากาศแห้งแล้งเร็วกว่าปกติ ทำให้ผลผลิตการเกษตรต่ำ และในฤดูร้อนอากาศค่อนข้างร้อนจัด พื้นดินแห้ง อันเป็นผลต่อเนื่องจากความแห้งแล้งของอากาศในฤดูหนาวต่อฤดูแล้ง ส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทยากจนบางพื้นที่ ต้องย้ายถิ่นที่อยู่ชั่วคราวเพื่อไปประกอบอาชีพอื่นมาจุนเจือครอบครัว

พื้นที่อีสานตอนกลาง

พื้นที่อีสานตอนกลางแบ่งตามลักษณะภูมิประเทศที่มีลำน้ำไหลไปทางทิศตะวันออกลงสู่แม่น้ำโขง ได้แก่ จังหวัดชัยภูมิ ขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด และยโสธร มีลำน้ำชีซึ่งมีต้นน้ำอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดชัยภูมิ เรียกว่าลำน้ำชีบน ขณะนี้ยังไม่มีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ส่วนลำน้ำพองในพื้นที่ของจังหวัดขอนแก่น มีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ผลิตพลังงานไฟฟ้าชื่อเขื่อนอุบลรัตน์ และที่จังหวัดกาฬสินธุ์มีเขื่อนลพาว ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เช่นเดียวกัน ทั้ง 2 เขื่อนนี้ถือเป็นเขื่อนหลักของภาคอีสานตอนกลาง สำหรับเขื่อนขนาดกลางและขนาดเล็กยังมีไม่มากพอ หากอ่างเก็บน้ำจะไหลลงสู่ลำน้ำชีจรดแม่น้ำมูล แม่น้ำโขง โดยที่ไม่มีเขื่อนเก็บกักเป็นตอน ๆ ตามลำน้ำ ผิดกับที่เหมาะสมแต่อย่างใด ในฤดูฝนได้รับอิทธิพลจากพายุไซลอนร้อนเช่นเดียวกับพื้นที่อีสานตอนบนแต่น้อยกว่าปริมาณของน้ำฝน ซึ่งไม่มากนักจะหลากเข้าท่วมพื้นที่เพาะปลูกและที่อยู่อาศัยของประชาชนก่อให้เกิดความเสียหายเป็นประจำเสมอทุกปีมา ในฤดูหนาวได้รับอิทธิพลจากพายุไซลอนหนาวเช่นเดียวกันแต่ไม่รุนแรงเท่าแต่ก็ทำให้ผลผลิตทางการเกษตร

ลดต่ำลง และในฤดูร้อนก็ร้อนจัดเช่นเดียวกัน เนื่องจากไม่มีที่ที่จะกักน้ำฝน พื้นดิน จึงแห้งแล้ง ไม่สามารถทำการเกษตรต่อไปได้ ประชาชนส่วนใหญ่โดยเฉพาะ อย่างยิ่งในพื้นที่ชนบทจึงยังยากจน ประชาชนส่วนใหญ่ที่ย้ายถิ่นที่เข้ามาหากินจาก ภาคอีสานส่วนมากไปจากพื้นที่อีสานตอนกลางนี้

พื้นที่อีสานตอนล่าง

พื้นที่อีสานตอนล่าง นับตั้งแต่พื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็น พื้นที่ป่าภูเขาแหล่งต้นน้ำลำธารในพื้นที่ตอนล่างของจังหวัดนครราชสีมา ทอดยาว ไปทางทิศตะวันออกตามบริเวณชายแดนติดต่อกับกัมพูชา ในพื้นที่ของจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี เป็นแหล่งกำเนิดของลำน้ำเล็ก ๆ หลาย สายไหลรวมกันเป็นลำน้ำมูลไหลสู่ลำน้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราช- ธานี ในพื้นที่นี้ยังขาดแหล่งเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ รวมถึงเขื่อนเก็บกักน้ำตามลำน้ำ มูล ณ ตำบลที่เหมาะสมเช่นเดียวกับลำน้ำชีของพื้นที่อีสานตอนกลาง แหล่งเก็บกัก น้ำขนาดใหญ่ที่มีอยู่แล้ว ได้แก่ เขื่อนลำนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ และเขื่อนสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี โครงการอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่ยังดำเนินการอยู่คือ เขื่อน ล้ำมูลบนพื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมา คาดว่าน่าจะอำนวยความสะดวกให้แก่ ประชาชนในพื้นที่ได้มากขึ้น ส่วนอ่างเก็บน้ำขนาดกลางและขนาดเล็กแม้จะมีอยู่ เป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังไม่ทั่วถึงและยังไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้ประชาชน ได้อย่างจริงจัง ทั้งนี้เพราะขาดระบบคลองส่งน้ำที่มีประสิทธิภาพประกอบกับ ประชาชนขาดความเข้าใจในการนำน้ำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ในฤดูฝนอิทธิพล จากพายุไซклонพัดพาดผ่านจากทิศตะวันออกเฉียงใต้ และอิทธิพลของความ ชุ่มชื้นของป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ของประเทศกัมพูชาช่วยให้ภูมิภาคส่วนนี้ อุดมสมบูรณ์กว่าพื้นที่อื่นของภาค แต่การขาดแหล่งเก็บน้ำที่มีประสิทธิภาพ ผลผลิต ทางการเกษตรที่ได้รับจึงลดต่ำลงในฤดูหนาว และฤดูร้อน ประชาชนจะประกอบ อาชีพเกษตรกรรมเฉพาะในฤดูฝน เท่านั้น

1.2 สภาพแหล่งน้ำ

สภาพแหล่งน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยทั่วไปแหล่งน้ำ ตามธรรมชาติมีอยู่ 2 ประเภท คือแหล่งน้ำใต้ดินและแหล่งน้ำผิวดิน ซึ่งปริมาณ ของน้ำของแหล่งน้ำทั้ง 2 ประเภทนี้จะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนที่ตก เป็นหลัก กล่าวคือ ปริมาณน้ำฝนที่ตกส่วนหนึ่งจะ ไหลซึมลงไปกักเก็บอยู่ในชั้นใต้ดิน อีกส่วนหนึ่งก็จะ ไหลไปตามแม่น้ำ คู คลองต่าง ๆ ปริมาณน้ำฝนในภาคตะวันออกเฉียง

เฉียงเหนือ มีปริมาณน้ำฝนตกเฉลี่ยปีละ 1,361 มิลลิเมตร โดยมีฝนตกในช่วง เดือนพฤษภาคม-ตุลาคม ทุกปี และจะมีฝนตกหนักในช่วง เดือนสิงหาคม-กันยายน เนื่องจากดีเปรสชันและไต้ฝุ่นจากทะเลจีนใต้ เป็นผลให้พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนเหนือและตอนใต้ได้แก่ จังหวัดหนองคาย อุดรธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ อุบลราชธานี สกลนคร เลย และบางส่วนของบุรีรัมย์ มีปริมาณฝนตกอยู่ในเกณฑ์ดี และมีผลต่อการเพาะปลูกข้าวและพืชไร่โดยทั่วไป ส่วนตอนกลางของภาค และตอนเหนือและใต้ ที่มีบริเวณติดต่อกับตอนกลางของภาค อันได้แก่ จังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด และบางส่วนของจังหวัดอุดรธานี และเลย ชัยภูมิ นครราชสีมา และบางส่วนของจังหวัดบุรีรัมย์ ตกอยู่ในท้องที่มีปริมาณฝนตกน้อย และทั้งช่วงตอนต้น ๆ ฤดูกาล จนถึงกลางฤดูเพาะปลูกเป็นประจำเกือบทุกปี

น้ำผิวดิน นับเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ใช้กันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ ได้แก่ น้ำจากห้วย หนอง คลอง บึง และแม่น้ำต่าง ๆ แม่น้ำและลำน้ำที่สำคัญในภูมิภาคนี้ คือ แม่น้ำมูล และแม่น้ำชี ซึ่งมีต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาตุงญาเขิน ท้องที่จังหวัดนครราชสีมา และเทือกเขาเพชรบูรณ์ ท้องที่จังหวัดชัยภูมิ โดยไหลผ่านบริเวณพื้นที่ตอนกลาง และตอนล่างของภาคแล้วไปบรรจบกันที่อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และไหลลงแม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี แม่น้ำดังกล่าวมีลำน้ำสาขาที่สำคัญ ๆ เช่น แม่น้ำมูล คือ ลำตะคอง ลำมูลบน ลำปลายมาศ ห้วยเสนง ลำชีน้อย ห้วยทับทัน ห้วยสำราญ ห้วยขยง ลำโดมน้อย ลำโดมใหญ่ ส่วนลำน้ำที่สำคัญ ๆ ของแม่น้ำชีได้แก่ ลำชีบน ลำน้ำเขิน ลำน้ำพอง ลำบัว ลำเซกา ลำเซบาย สำหรับตอนเหนือของภาคมีแม่น้ำและลำน้ำสำคัญ ๆ ได้แก่ แม่น้ำเลย ลำน้ำเหือง ลำน้ำหมัน ในจังหวัดเลย แม่น้ำสงครามและลำห้วยหลวงในจังหวัดอุดรธานี ลำน้ำอน ห้วยปลาหาง ลำน้ำพุง ในจังหวัดสกลนคร แม่น้ำและลำน้ำดังกล่าวไหลลงแม่น้ำโขงเช่นเดียวกัน นอกจากแม่น้ำและลำน้ำต่าง ๆ ดังกล่าว ยังมีลำน้ำ ลำห้วย และลำคลองขนาดเล็กเป็นแหล่งน้ำที่มีความสำคัญยิ่งต่อการเกษตรของภูมิภาคนี้อีก ทั้งนี้เพราะการทำการเกษตร โดยเฉพาะการทนายาวเกือบทั้งสิ้น ต้องอาศัยน้ำฝนที่ตกลงมาและ ไหลลงแม่น้ำลำห้วยและลำคลองขนาดเล็กเพื่อการตกกล้าและหล่อเลี้ยงต้นข้าวในระยะที่ฝนทิ้งช่วงตอนต้นฤดูกาลทนายาวปี แหล่งน้ำดังกล่าวจะจัดกระจายอยู่ตามพื้นที่ทำการเกษตรโดยทั่วไป สำหรับหนองและบึงแหล่งกักเก็บน้ำธรรมชาติอีกประเภทหนึ่ง ที่ช่วยเก็บกักน้ำไว้สำหรับนำมาใช้อุปโภคบริโภค เลี้ยงสัตว์ และทำการปลูกพืชผักสวนครัวในภาคนี้ นั้น มีอยู่ 3,172 แห่ง คิดเป็นพื้นที่ผิวน้ำประมาณ 0.494 ล้านไร่ ปัจจุบันอยู่ในสภาพที่ตื้นเขิน

น้ำใต้ดิน หรือแหล่งน้ำบาดาลในภูมิภาคนี้ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ แหล่งน้ำบาดาลที่เกิดในหินร่วนและแหล่งน้ำบาดาลที่เกิดในหินแข็ง แหล่งน้ำบาดาลที่เกิดในหินร่วนมีบริเวณประมาณร้อยละ 10 ของภาค และส่วนใหญ่เกิดอยู่ตามแนวลำน้ำสายใหญ่ ได้แก่ แม่น้ำโขง นับจากชายฝั่ง เข้าประมาณ 5-10 กม. บริเวณดังกล่าวได้แก่ อำเภอศรีเชียงใหม่ ถึงอำเภอบังกาฬ ช่วงหนึ่ง และอำเภอเมืองนครพนม ถึงอำเภอเมืองมุกดาหาร อีกช่วงหนึ่ง บริเวณนี้มีปริมาณน้ำมากที่สุด คือประมาณ 100 ลบม./ชม. เพียงพอที่จะพัฒนาน้ำบาดาลขึ้นมาใช้ปลูกพืชหมุนเวียนหลังการทํานา สำหรับแหล่งหินร่วนของแม่น้ำมูลและแม่น้ำชี จะมีน้ำบาดาลเฉลี่ยประมาณ 20 ลบม./ชม. เท่านั้น ส่วนแหล่งน้ำบาดาลที่เกิดในหินแข็ง มีบริเวณประมาณร้อยละ 90 ของภาค และบริเวณที่มีน้ำมากที่สุด คือประมาณ 50 ลบม./ชม. นั้นเกิดอยู่ใน 2 ท้องที่ ระหว่างสกลนคร-นครพนม (แนวตะวันออก-ตะวันตก) และระหว่างอำเภอนาแกถึงอำเภอท่าอุเทน (แนวเหนือ-แนวใต้) ท้องที่หนึ่ง และบริเวณอำเภออาจสามารถ อำเภอพนมไพร และด้านตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดบอลราชธานี อีกท้องที่หนึ่ง ทั้งสองพื้นที่นี้มีปริมาณน้ำเพียงพอที่จะพัฒนาน้ำบาดาลขึ้นมาใช้ในการทํากาเกษตรขนาดย่อมได้เช่นเดียวกัน สำหรับท้องที่ด้านใต้ของจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ และสุรินทร์ กับท้องที่อันเป็นเทือกเขาหรือแนวต่อเนื่องของเทือกเขาภูพาน จะมีน้ำบาดาลเพียงเล็กน้อย และท้องที่อันเป็นใจกลางของแอ่งจะมีแต่แหล่งน้ำเค็ม ส่วนพื้นที่อื่น ๆ นอกจากที่กล่าวแล้วจะมีน้ำบาดาลเพียงพอที่จะพัฒนาขึ้นมาเพื่อการประปาชนบทได้เท่านั้น จากการสำรวจปริมาณน้ำใต้ดินโดยประมาณ ภูมิภาคนี้มีพื้นที่ที่สามารถจะเจาะน้ำบาดาลเพื่อใช้ในการเกษตรขนาดย่อมได้ดีประมาณร้อยละ 20 ของภาค ส่วนอีกร้อยละ 45 ของภาค เพียงแต่พัฒนาน้ำบาดาลขึ้นมาใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคได้โดยทั่วไปเท่านั้น นอกจากนั้นไม่เหมาะที่จะพัฒนาน้ำบาดาล

1.3 สภาพป่าไม้

สภาพป่าไม้ในภูมิภาคนี้ ประกอบด้วยป่าดงดิบ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าไผ่ และสวนป่า ในปี 2519 มีพื้นที่ป่าไม้ 25.93 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 24.57 ของภาค ต่อมาในปี 2528 มีพื้นที่ป่าไม้เหลือเพียง 15.14 ล้านไร่ หรือประมาณ 14.35 ของพื้นที่ทั้งหมดของภาค ดังนั้นในช่วงระยะเวลาเพียง 10 ปี ป่าไม้ได้ถูกทำลายไปถึง 10.79 ล้านไร่ คิดเฉลี่ยถูกทำลายประมาณปีละ 1 ล้านไร่ ในปัจจุบันนี้การทำลายป่าได้ลดลงจากเดิมมาก ทั้งนี้เป็นเพราะป่าไม้ที่เหลือเป็นป่าที่อยู่บนภูเขาสูง การชักลากทำได้ลำบาก

ดินทนสง และเมื่อตัดฟันป่าไม้แล้ว พื้นที่ที่ยังทำการเกษตรไม่ได้ด้วย ปัจจุบันพื้นที่ป่าไม้ในภูมิภาคนี้ที่อยู่จำนวนน้อยมาก และบางจังหวัดเกือบจะไม่มีป่าไม้เหลืออยู่อีกเลย เช่น จังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด และบุรีรัมย์ ส่วนจังหวัดอื่น ๆ ที่มีป่าไม้เหลืออยู่บ้างก็ไม่เพียงพอต่อการรักษาสภาพอากาศโดยทั่วไป

2. สภาพเศรษฐกิจ

มูลค่าการผลิตของภาคอีสาน ในปี 2528 คิดเป็นมูลค่า 146,434.5 ล้านบาท (ราคาปัจจุบัน) เปรียบเทียบกับมูลค่าการผลิตของทั้งประเทศซึ่งเท่ากับ 1,047,292.2 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 14.0 เมื่อเปรียบเทียบกับภาคต่าง ๆ และ กทม. ภาคอีสานจะมีมูลค่าการผลิตเป็นที่ 2 รองจาก กทม. ซึ่งมีมูลค่าคิดเป็น 45.3 ของมูลค่าการผลิตของทั้งประเทศ ภาคอื่น ๆ ที่รองจากภาคอีสานลงไป ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคกลาง ซึ่งมีมูลค่าการผลิตคิดเป็นร้อยละ 13.0, 9.7, 7.7, และ 4.2 ตามลำดับ

ในด้านรายได้เฉลี่ยต่อหัว (Per capita Income) ภาคอีสานนับว่าต่ำที่สุด โดยมีรายได้เฉลี่ยเพียง 8,124 บาทต่อคนต่อปี ในขณะที่รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของคนในเขต กทม. เท่ากับ 59,003 บาท และรายได้เฉลี่ยโดยส่วนรวมของทั้งประเทศเท่ากับ 20,263 บาท ต่อคนต่อปี

โครงสร้างการผลิตของภาคอีสาน ร้อยละ 39.1 เป็นการผลิตทางด้านการเกษตร โดยเฉพาะส่วนใหญ่เป็นการกสิกรรมถึงร้อยละ 32.6 ส่วนการปศุสัตว์ การประมงและป่าไม้ มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 5.6, 0.7 และ 0.2 ตามลำดับ การผลิตนอกภาคเกษตร ซึ่งมีสัดส่วนสูงถึง ร้อยละ 61.9 นั้น ที่สำคัญได้แก่ การค้าส่ง ค้าปลีก ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 21.3 การบริการและการอุตสาหกรรม มีสัดส่วนร้อยละ 8.9 และ 7.1 รวม 3 สาขานี้เท่ากับเป็นสัดส่วนร้อยละ 37.3 ใกล้เคียงกับสัดส่วนทางด้านการเกษตร ส่วนสาขาการผลิตอื่น ๆ ที่เหลือได้แก่เหมืองแร่ การคมนาคมขนส่ง การก่อสร้าง ไฟฟ้า และ ประปา ธาราคาร และการประกันภัย ที่อยู่อาศัย การบริหารและการป้องกันประเทศ รวมแล้วมีสัดส่วน ร้อยละ 23.6 ของมูลค่าการผลิตของภาค

ด้านการเกษตร ส่วนใหญ่เป็นการกสิกรรม มีพืชหลักที่สำคัญเพียง 5 ชนิด คือ ข้าว มันสำปะหลัง ข้าวโพด อ้อย และปอ การปลูกพืชดังกล่าวส่วนใหญ่ต้องอาศัยดินฟ้าอากาศ ทั้งนี้เนื่องจากภาคอีสานมีพื้นที่ชลประทานที่สร้างเสร็จ

แล้ว (ถึงปี 2529) เพียง 3.3 ล้านไร่ ในขณะที่มีที่ถือครองทางการเกษตรถึง 54 ล้านไร่ (เฉพาะที่นาอย่างเดียวก็นับถึง 36.5 ล้านไร่) ปัญหาของภาคอีสานในด้านการเกษตรก็คือพื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่ยังต้องอาศัยน้ำฝนเป็นสำคัญ แต่ภาวะการตกของฝนในภาคนี้มีความไม่แน่นอนสูง ส่วนใหญ่ฝนมักจะทิ้งช่วงการตกตั้งแต่ฤดูกาลเพาะปลูก โดยจะไปตกหนักตอนปลายฤดูเพาะปลูก เป็นช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เป็นประจำเกือบทุกปีทำให้ผลผลิตทางการเกษตรที่ได้มีปริมาณไม่แน่นอนและส่งผลกระทบต่อผลผลิตและรายได้ส่วนรวมไม่แน่นอนตามไปด้วย นอกจากนี้ปัญหาเรื่องน้ำซึ่งต้องอาศัยน้ำฝนเป็นส่วนใหญ่แล้ว ยังมีปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์และดินเค็ม ปัญหาเกษตรกรขาดความรู้ในการทำการเกษตรที่ถูกต้อง ขาดเงินทุนที่จะพัฒนาที่ดินของตนเอง ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ผลผลิตต่อไร่อยู่ในเกณฑ์ต่ำ ประชากรส่วนใหญ่ที่มีอาชีพการเกษตรตกอยู่ในฐานะยากจน และมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี ต่ำกว่าภาคอื่น ๆ ของประเทศ

ด้านเหมืองแร่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแร่ธาตุที่สำคัญได้แก่ แร่ทองคำ แร่ทองคำดิบ และแร่แบไรท์ ซึ่งพบที่จังหวัดเลย แร่ทองคำพบที่จังหวัดอุดรธานี แร่ตะกั่วพบที่จังหวัดสกลนคร นครพนม เลย และอุดรธานี แร่ยูเรเนียมพบที่จังหวัดขอนแก่น เกลือหินซึ่งสามารถพัฒนานำไปใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตโซดาแอช พบแทบทุกจังหวัด แร่โปแตชซึ่งเป็นแร่สำคัญที่ใช้ในการผลิตปุ๋ย มี 2 แอ่ง คือ แอ่งเหนือ คลุมพื้นที่จังหวัดอุดรธานี หนองคาย สกลนคร และนครพนม เป็นเนื้อที่ประมาณ 17,000 ตารางกิโลเมตร แอ่งใต้คลุมพื้นที่ 10 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด ยโสธร อุบลราชธานี นครราชสีมา ชัยภูมิ สุรินทร์ และบุรีรัมย์ รวมเป็นเนื้อที่ประมาณ 33,000 ตารางกิโลเมตร นอกจากนี้ยังสำรวจพบน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ที่จังหวัดขอนแก่นแล้วอีกด้วย อย่างไรก็ตามมูลค่าการผลิตในสาขานี้ยังมีน้อยมาก คิดเป็นสัดส่วนเพียง ร้อยละ 0.62 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาค เนื่องจากยังไม่มีการทำเหมืองแร่กันอย่างจริงจัง การผลิตส่วนใหญ่ที่ทำกันในสาขานี้เป็นการย่อยหินมากกว่าอย่างอื่น

ด้านอุตสาหกรรม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีมูลค่าการผลิตในสาขาอุตสาหกรรมสูงเป็นอันดับที่ 4 รองจากสาขาเกษตร การค้าส่งและค้าปลีก และสาขาบริการ โดยมีมูลค่าการผลิตในปี 2528 เท่ากับ 9,31.69 ล้านบาท หรือร้อยละ 7.1 ของมูลค่าการผลิตของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือคิดเป็นร้อยละ 4.5 ของมูลค่าอุตสาหกรรมทั้งประเทศ จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมถึงปี 2527 มี 32,619 โรงงาน ร้อยละ 27.8 อยู่ในภาคอีสานตอนกลาง จังหวัด

ที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุด คือ นครราชสีมา มี 1,028 โรง รองลงมาคือ จังหวัดศรีสะเกษ มีจำนวน 747 โรง (ไม่นับโรงสีข้าว) อัตราการขยายตัวของ อุตสาหกรรมในช่วงปี 2521-2526 เพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 9.9 ต่อปี ประเภทอุตสาหกรรมมีอยู่เพียงไม่กี่ประเภท ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบ ในท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต โดยเฉพาะจากผลผลิตเกษตร (มันสำปะหลัง ปอ อ้อย และยาสูบ) ซึ่งส่วนมากยังดำเนินการผลิตแบบ อุตสาหกรรมดั้งเดิม เช่น โรงสีข้าว (81.2%) ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง (6.7%) ขนาดของอุตสาหกรรมโรงงานกว่าร้อยละ 90 เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กและ ขนาดกลาง โรงงานที่ตั้งใหม่ปี 2527 มีเงินทุน 10 ล้านบาทขึ้นไปมี 23 โรง เงินลงทุนรวม 1,602.6 ล้านบาท คนงาน 1,789 คน ส่วนใหญ่เป็นโรงสีข้าว และโรงงานมันเส้นและมันอัดมันแข็ง ผลผลิตสินค้าอุตสาหกรรมของภาคอีสานส่วน ใหญ่จำหน่ายภายในภาคและตลาดกรุงเทพฯ แม้สินค้าออกก็ต้องผ่านกรุงเทพฯ ก่อนส่งออก

โดยสรุปภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงเป็นเป้าหมายที่สำคัญของพื้นที่ ปฏิบัติการในการพัฒนาชนบท เพราะเป็นพื้นที่ที่ประกอบไปด้วยจำนวนคนซึ่งเป็น คนส่วนใหญ่ของประเทศ และมีความหนาแน่นของปัญหาความเป็นอยู่และการทำมาหากินดังต่อไปนี้ กระจายอยู่มากกว่าในภาคอื่น (2530 ข. : 15-17)

1. ปัญหาเกี่ยวกับการทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ และการประกอบอาชีพอื่น ๆ
2. ปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ถนนหนทาง ไฟฟ้า ความมั่นคง การถือครองที่ดิน การผลิต รายได้ และการมีงานทำ
3. ปัญหาเกี่ยวกับสาธารณสุขและอนามัย โรคภัยไข้เจ็บ การมีบริการรักษาสุขภาพอนามัย
4. ปัญหาเกี่ยวกับแหล่งน้ำกิน น้ำใช้ และน้ำเพื่อการเกษตร
5. ปัญหาเกี่ยวกับความรู้และการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ และนอกระบบ รวมทั้งการให้ความรู้ที่จำเป็นในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของ ตนเองและครอบครัว

ด้วยเหตุนี้ ความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์จึงน่าที่จะมีบทบาทสำคัญในการช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้ และเป็นความรู้พื้นฐานสำหรับการพัฒนาชนบทโดยส่วนรวมต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. งานวิจัยที่ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความสำคัญของเศรษฐศาสตร์ที่มีต่อการพัฒนาประเทศ

อาบ นาคะจัด (2511 : 1-16) ได้ให้ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยเรื่อง บทบาทของแม่บ้านในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย สรุปได้ว่าแม่บ้านในครอบครัวเกษตรกรจำนวนมากถึง 74% ของครอบครัวทั้งหมดที่มีอยู่ในประเทศเป็นผู้มีบทบาทสำคัญมากในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยให้ก้าวหน้าทันกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ วิชาการทางสาขาคหกรรมศาสตร์จะเป็นอุปกรณ์และเครื่องมือสำคัญในการสร้างความรู้ฝีมือ และทัศนคติของแม่บ้านจาเป็นที่รัฐบาลมหาวิทยาลัย และวิทยาลัยต่าง ๆ จะต้องรีบเร่งให้ความช่วยเหลือเพื่อสร้างแม่บ้านไทยสมัยใหม่ ถ้าไม่เช่นนั้นแล้วแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจะก้าวหน้าไปไม่ได้อย่างถาวร

ข. งานวิจัยที่ให้ข้อสรุปว่าสตรีมีความนิยมเรียนวิชาคหกรรมศาสตร์มากที่สุด

วิบูลย์ลักษณ์ ทองเชื้อ และพรทิพย์ สุวรรณโรจน์ (2525 : 3) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับสถานภาพเบื้องต้นทางการศึกษาและการเตรียมอาชีพสตรีสรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นได้ขยายตัวมากขึ้น เพื่อเสริมความรู้แก่สตรีในด้านต่าง ๆ มีสตรีเข้ารับการศึกษาในระดับต้นมากกว่าชายเล็กน้อย แต่อัตราส่วนนี้จะลดลงเมื่อระดับการศึกษาสูงขึ้นสำหรับสายอาชีพนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของสายวิชาว่า สอดคล้องกับบทบาทดั้งเดิมของสตรีหรือไม่ วิชาที่สตรีนิยมเรียนมากที่สุด คือ คหกรรมศาสตร์ ส่วนวิชาที่มีแนวโน้มสูงมากขึ้น คือ สาขาธุรกิจแต่ส่วนใหญ่ที่เปิดสอนในระดับต้น ๆ เป็นขั้นพื้นฐานเท่านั้น หลักสูตรการฝึกอบรมทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชนที่จัดขึ้นเพื่อสตรีส่วนใหญ่มุ่งบทบาทของการเป็นแม่บ้าน เช่น การทำอาหาร เสริมสวย ตัดเย็บเสื้อผ้า และการประดิษฐ์ดอกไม้ โดยมองข้ามความสำคัญในการเพิ่มทักษะในการผลิต โดยเฉพาะแก่สตรีในชนบทซึ่งมีบทบาทไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าผู้ชายเลย

ค. งานวิจัยที่ให้ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการให้ความรู้ทางด้าน
ศตวรรษศาสตร์ในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาสตรีในชนบท

นันทนีย์ ไชยสุด และคณะ (2520 : 5) ได้ให้ข้อเสนอแนะจาก การวิจัยเรื่อง สถานภาพของสตรีในชนบท ณ สองจังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา และ ลำปาง ว่า เพื่อแก้ปัญหารายได้ของสตรีชนบท ควรจัดการศึกษานอกระบบ (Functional Non-formal Education) เพื่อฝึกอบรมสตรีให้มีทางทำมาหากินเพิ่มรายได้มากขึ้นและรู้จักประหยัดรายจ่ายรวมทั้งรู้จักระบอบงบประมาณในครอบครัวที่ถูกต้องเหมาะสม

มาฆะ ชิตตะสังฆะ (2522 : 15-16) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทของสตรีไทยและฟิลิปปินส์ พบว่า

1. การให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท จะต้องอาศัยการสนับสนุนการใช้แรงงานผลิต และส่งเสริมศักยภาพให้เกิดประโยชน์เต็มที่ สตรีและเด็กหญิงควรจะได้รับ การส่งเสริมการศึกษาในระบบและนอกระบบ ตลอดจน การฝึกอบรมให้รู้จักเพิ่มพูนรายได้แก่ครอบครัว และปรับปรุงระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

2. ความคาดหวังต่อการเพิ่มพูนรายได้ครอบครัวจากอาชีพหลัก ยังคงพอใจที่จะประกอบ การเกษตรมากกว่าจะ เปลี่ยนไปหาวิธีการอื่น ทั้งนี้เนื่อง จากว่าสตรีชนบททั้งสองประเทศยังมองไม่เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพนอกเหนือไปจากการเกษตร ซึ่งพิจารณาเห็นได้ว่าโครงการพัฒนาสตรีของหน่วยงานต่าง ๆ ยังมุ่งที่จะส่งเสริมเฉพาะบทบาทดั้งเดิมของสตรีมากกว่าที่จะจัดกิจกรรม เพื่อเพิ่มพูนรายได้

3. บริการจากหน่วยงานต่าง ๆ ไปสู่สตรีชนบททั้งสองประเทศ ยังไม่เพียงพอ เช่น บริการสวัสดิการสังคมยังกระจายไม่ทั่วถึง จึงทำให้สตรีชนบทมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านอนามัยและโภชนาการน้อยมาก

เฉลิมสุข บุญไทย และพิสมัย จันทรวิมล (2524 ก : 2, 78) ทำการวิจัยเรื่อง สุขภาพอนามัยของสตรีไทย สรุปว่า รัฐให้บริการ สาธารณสุขไม่เพียงพอ โดยเฉพาะบริการทำคลอดและให้ความรู้ความเข้าใจ ในด้านการรักษาสุขภาพและใจของตนเองและครอบครัว ผู้วิจัยได้เสนอมาตรการ

ระยะยาวและระยะสั้นในการพัฒนาสุขภาพอนามัย ด้านมาตรการระยะยาวให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการอนามัยครอบครัวทั้งในระบบและนอกโรงเรียน ด้านมาตรการระยะสั้น ในด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยเบื้องต้น ให้เร่งรัดการให้ความรู้แก่สตรี เรื่องสาธารณสุขขั้นมูลฐานมากขึ้น เผยแพร่ให้ความรู้แก่สตรีด้านอนามัยแม่และเด็ก เรื่องการวางแผนครอบครัว การใช้ยาที่จำเป็นในการให้การรักษาโรคเล็ก ๆ น้อย ๆ การให้ภูมิคุ้มกันโรคความรู้ทางด้านโภชนาการและความรู้ด้านสุขภาพจิต รวมทั้งส่งเสริมให้สตรีมีความรู้และมีบทบาทในเรื่องการเผยแพร่สุขศึกษาในชุมชน และนำความรู้ด้านสุขวิทยาอนามัยไปปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีในครอบครัวและชุมชน มาตรการนี้จะได้ผลเมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนประสานงานกันเป็นอย่างดีในการเผยแพร่ความรู้แก่สตรี

เนาวรัตน์ หลายน้อย และคณะ (2524 : 3) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การประเมินผลโครงการพัฒนาความเป็นอยู่ของสตรีในชนบท จังหวัดอุบลราชธานี (พ.ศ. 2521-2523) พบว่า การประเมินโครงการพัฒนาความเป็นอยู่ของสมาคมวางแผนครอบครัวได้ผลดี สตรีมีความรู้ เรื่องการวางแผนครอบครัว ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพเสริมสวย รู้จักการโภชนาการ งดนมอาหาร ปลุกผักสวนครัวเป็นการลดรายจ่ายของครอบครัว ส่วนปัญหาที่พบในการพัฒนาสตรี คือ

1. ระยะเวลาที่จะรวมกลุ่มของสมาชิกสตรีที่ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มักมีเวลาว่างไม่ตรงกัน

2. ทนในการดำเนินงานค่อนข้างจำกัด

3. สตรีขาดความรู้ความเข้าใจในการหาแหล่งเงินทุน

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ และคณะ (2526 : 327) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาโสเภณี : การแสวงหามาตรการทางกฎหมายและมาตรการอื่น ๆ ที่เหมาะสมในประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอแนะมาตรการในการแก้ปัญหา ระยะยาว คือ รัฐจะต้องเร่งรัดการพัฒนาชนบท ทำให้สภาพเศรษฐกิจและสังคมของสตรีดีขึ้น โดยเฉพาะการปรับปรุงคุณภาพชีวิต ให้ประชาชนฐานะพออยู่พอกัน ได้รับบริการขั้นต้นได้รับความรู้พื้นฐานทางโภชนาการ ได้รับบริการสาธารณสุขขั้นมูลฐานได้รับการศึกษาออกจากระบบโรงเรียนมากขึ้น ได้พัฒนาความรู้ความ

สามารถของตนเองและแก้ปัญหาเป็น ปรับปรุงการศึกษาอบรมด้านศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมอุตสาหกรรมในครัวเรือน

ง. งานวิจัยเกี่ยวกับสื่อบุคคลกับการรับและการเผยแพร่ข้อมูลความรู้

สุวรรณ บัวหวน (2514 : 81-82) ได้ศึกษาการยอมรับของใหม่และลักษณะการยอมรับของชาวนาในจังหวัดขอนแก่น พบว่า แหล่งข่าวที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับของใหม่ที่สำคัญที่สุด คือ สื่อบุคคล ซึ่ง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และผู้นำในชุมชน นอกจากนี้เพื่อบ้านก็เป็นแหล่งให้ข่าวสารที่สำคัญแก่ชาวนา

มณฑิรา โลหพันธ์วงศ์ (2524 : บทคัดย่อ) ศึกษารูปแบบของการสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติในการวางแผนครอบครัวของสตรีที่มารับบริการวางแผนครอบครัวที่โรงพยาบาลของรัฐ ในกรุงเทพมหานคร พบว่า สตรีส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารจากบุคคลร้อยละ 41.2 จากสื่อมวลชนร้อยละ 13.2 และจากสื่อบุคคลและสื่อมวลชนร้อยละ 39.2

บำรุง สุขพรรณ (2525 : 124-127) ได้ให้ข้อเสนอแนะจากศึกษาพฤติกรรมการรับข่าวสารจากสื่อมวลชนของพระสงฆ์ที่มีอิทธิพลต่อการเผยแพร่ และพัฒนาความคิดจิตใจของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์ที่อยู่ในเขตรับผิดชอบของสำนักงานพัฒนาชุมชนเขต 4 จังหวัดอุดรธานี ว่า ควรใช้สื่อบุคคลที่อยู่ในชุมชน หรือหมู่บ้านเผยแพร่ข่าวสารให้มาก โดยเฉพาะพัฒนากร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือพระสงฆ์ เป็นต้น

มันธนา นิมกร (2526 : บทคัดย่อ) ศึกษาการแพร่กระจายข่าวสารสาธารณสุขในระดับหมู่บ้าน เพื่อการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน : ศึกษาเฉพาะกรณีการให้ภูมิคุ้มกันโรคในเขตอำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า สื่อบุคคลมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอนามัยของมารดาในชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุข ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข เป็นผู้มีบทบาทอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอนามัยในเรื่องการสร้างภูมิคุ้มกันโรค

จ. งานวิจัยที่เกี่ยวกับความต้องการความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์
ในสาขาวิชาต่าง ๆ ของสตรีในชนบท

นันทิณี ไชยสุต และคณะ (2520 : 5) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สถานภาพของสตรีไทยในชนบท ๗ จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา และ ลำปาง พบว่า ผู้หญิงถึงร้อยละ 91 ต้องการความรู้เพิ่มเติมในเรื่องสุขภาพอนามัยและโภชนาการ อีกทั้งยังสนใจเรียนรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ (ร้อยละ 85) และการปลูกพืช (ร้อยละ 88) และเมื่อขอให้เลือกเพียงอย่างเดียวว่าต้องการฝึกฝนในเรื่องใดมากที่สุด ปรากฏว่าผู้หญิงเป็นจำนวนมาก (ร้อยละ 31) ต้องการเรียนตัดเย็บเสื้อผ้า เพราะการตัดเย็บเสื้อผ้าเป็นอาชีพที่หารายได้ดีแก่สตรี และยังช่วยประหยัดรายจ่ายหากรู้จักเย็บเสื้อผ้าใช้เองหรือให้สมาชิกในครอบครัวได้ และเห็นว่าความรู้และการฝึกอาชีพทั้ง 3 อย่างนี้ คือการเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืช และตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นเรื่องเด่นมากและสมเหตุผล เพราะเป็นทักษะที่จะช่วยให้ผู้หญิงสามารถหารายได้มาช่วยครอบครัวได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้หญิงต้องการเรียนรู้ในเรื่องทอผ้าและจักสานน้อยมากเพียงร้อยละ 2 และ 5 เท่านั้น จะมีแต่เฉพาะคนแก่ร้อยละ 12 เท่านั้นที่ตอบว่าต้องการฝึกฝนในเรื่อง จักสาน ส่วนสาว ๆ ไม่สนใจในทักษะเหล่านั้น เพราะเห็นว่าเป็นงานที่ต้องใช้เวลาทำมาก ทำแล้วหาตลาดรับซื้อไม่ใคร่ได้นอกจากนี้ยังมีข้อน่าสนใจว่า อายุมีอิทธิพลต่อการเลือกฝึกอาชีพของสตรีด้วย คือ สตรีที่อายุ 55 ปีขึ้นไป ประมาณร้อยละ 32 ไม่ต้องการฝึกอาชีพ มีความสนใจในเรื่องการเพาะปลูกมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การเลี้ยงสัตว์และจักสาน ส่วนผู้หญิงที่อายุ 33-54 ปี ต้องการฝึกฝนด้านการเกษตรมากกว่าอย่างอื่นเพื่อนำรายได้ให้แก่ครอบครัว แต่กลุ่มสตรีที่อายุน้อยที่สุดสองกลุ่ม (คืออายุ 15-24 ปี 25-34 ปี) เลือกเรียนตัดเย็บเสื้อผ้ามากที่สุด

ผาสก พงษ์ไพจิตร (2521 : 65) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สตรีเกษตรกร พบว่า สตรีชนบทร้อยละ 88.70 ต้องการหางานหารายได้ให้แก่ครอบครัว พอใจจะทำงานนอกบ้านเพราะความเป็นทางเศรษฐกิจ และเห็นว่างานนอกบ้านน่าเบื่อหน่ายกว่างานในบ้าน ส่วนมากไม่เห็นด้วยกับความคิดที่ให้ผู้หญิงรับผิดชอบแต่ในบ้าน อาชีพที่สตรีต้องการได้รับความรู้ลำดับตามความสำคัญ ได้แก่ การเกษตรและภายในกลุ่มที่ให้ความสำคัญแก่การเลี้ยงสัตว์ (ไก่, เป็ด, สุนัข) เป็นอันดับแรก อันดับต่อมาคืออุตสาหกรรมในครัวเรือนและรับจ้าง สำหรับปัญหาของสตรีเกษตรกรคือแม้สตรีเกษตรกรอยากจะได้ความรู้เพิ่มเติม เรื่องการเกษตรก็มักไม่ค่อยมีโอกาส เพราะชายมักมีโอกาสได้เข้าเรียนมากกว่าหญิงอาศัยติดอยู่กับงานบ้าน หรือเมื่อได้ไปอบรม ก็ต้องไปเรียนรู้วิชาที่ไม่ตรงกับความ

ต้องการ เพราะ เป็นวิชาแม่บ้านแม่เรือนเสียเป็นส่วนใหญ่ สตรีเกษตรกรนั้นต้องการเข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อหารายได้ที่เพิ่มขึ้น มิใช่ต้องการเพียงจัดหาข้าวในบ้าน หรือทำการฝีมือเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างที่มักจะมีหน่วยงานทั้งที่เป็นของรัฐบาลและเอกชนนำไปเสมอ

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2522 ช. : 36)

ได้ทำรายงานการสำรวจปัญหาและความต้องการของสตรีในชนบทตามโครงการปรับปรุงการดำเนินงานตามแผนพัฒนาสตรีของกรมการพัฒนาชุมชน ได้ข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ตลอดจนทัศนคติของสตรีชนบท ปรากฏว่า เกี่ยวกับการเข้ารับการอบรมซึ่งจัดโดยองค์การและส่วนราชการ มีสตรีร้อยละ 32 เคยรับการอบรมเรื่องการวางแผนครอบครัว ร้อยละ 12 เคยได้รับการอบรมด้านอาชีพและตัดเย็บเสื้อผ้า ในขณะที่เดียวกันกับสตรีร้อยละ 72 จะคงอยู่ในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน และสตรีในชนบทมักมีปัญหาเกี่ยวกับรายได้และสวัสดิการของครอบครัว รายได้ไม่พอกับรายจ่าย ถึงขั้นสตรีจึงต้องการมีความรู้เพิ่มเติม เพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ โดยสตรีต้องการความรู้ในการทำงานด้านการเกษตรมากที่สุดคือร้อยละ 43.56 รองลงมา ค้าขายและบริการ ร้อยละ 40.44 และสุดท้ายคืออุตสาหกรรมในครอบครัว ร้อยละ 32.36

สรุป

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า ความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ เป็นความรู้ที่มีความสำคัญและเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาสังคมในทุกระดับ การส่งเสริมให้สตรีซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาครอบครัวอันเป็นหน่วยสังคมพื้นฐานของประเทศ ให้ได้มีความรู้ทางด้านนี้เพิ่มพูนขึ้น จึงนอกจากจะเป็นการพัฒนาตัวสตรีนั่นเองแล้ว ผลที่เกิดขึ้นยังจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมในด้านอื่น ๆ อีกด้วย จากงานวิจัยพบว่า สื่อบุคคลเป็นตัวกลางที่สำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลความรู้ และมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อบุคคลที่เป็นผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และเพื่อนบ้าน สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวกับการรับและการเผยแพร่ความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ ให้แก่สตรีโดยผ่านทางสื่อบุคคลนั้น ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะบางสาขาวิชาของความรู้ทางด้านคหกรรมศาสตร์ และในขณะเดียวกัน งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความต้องการความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ทางด้านคหกรรมศาสตร์ ให้ผล

ที่แตกต่างกันออกไป ทั้งยังไม่พบงานวิจัยที่เกี่ยวกับการนำความรู้ทางด้านทฤษฎี
 ศาสตร์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน การศึกษาต่อไปในเรื่องดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ใน
 ลักษณะที่ทำให้ทราบเกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้ ความต้องการความรู้ และ
 ทราบถึงการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน เพื่อนำ
 ข้อมูลที่ได้รับมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงเนื้อหา และวิธีการเผยแพร่
 ความรู้ทางด้านทฤษฎีศาสตร์ ให้สอดคล้องกับความต้องการและลักษณะของสตรี
 ผู้รับความรู้ เพื่อให้ความรู้ที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงในชีวิตประจำวันของสตรี
 ผู้รับความรู้เหล่านั้น ตามหลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยเฉพาะ
 อย่างยิ่งในส่วนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ยึด
 หลักการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เน้นการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งหากจัดหลักสูตร
 ประกาศนียบัตรวิชาชีพทฤษฎีศาสตร์ชั้นมูลฐานให้ผู้ที่เรียนซึ่งส่วนใหญ่เป็นสตรีใน
 ชนบทสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริงทั้งสำหรับตนเองและสตรี
 กลุ่มอื่น ๆ ในชุมชนของตนแล้ว ก็จะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนา
 ทฤษฎีการบุคคลซึ่งอยู่นอกระบบโรงเรียนให้เป็นทรัพยากรที่มีค่าในการพัฒนาสังคม
 ในระดับต่าง ๆ อย่างจริงจัง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย